

האמת אהוב

יישוב דברי רש"י
מתוך בידור הגידסא הנכונה בפירושו
עם הגהות שהועתקו מגליון הש"ס
של אחד מחכמי דורנו שליט"א

ברכות שבת
עירובין פסחים

Bais Hora'ah of Lakewood

בגד כתבתי דעתי כחב פוסטאם גב' כבוי' רב' אגריט' תל'
 ומחציתם אלא ספניו מלאים ד'ת' מאוים אפינים אפיניו חלוי'
 גבוי מלבד מול'ן בתור' אכתב אקד' באוים א' בתפ' אפיני'
 פמפגים גבוי' ממת' א' אפיניו אפיני' א' אפיני' אפיני' אפיני'
 כ' ק' אפיני' תל' אפיני' אפיני' אפיני' אפיני' אפיני' אפיני'
 ו' אפיני' תל' אפיני' אפיני' אפיני' אפיני' אפיני' אפיני'
 אפיני' אפיני' אפיני' אפיני' אפיני' אפיני' אפיני' אפיני'
 אפיני' אפיני' אפיני' אפיני' אפיני' אפיני' אפיני' אפיני'
 אפיני' אפיני' אפיני' אפיני' אפיני' אפיני' אפיני' אפיני'
 אפיני' אפיני' אפיני' אפיני' אפיני' אפיני' אפיני' אפיני'
 אפיני' אפיני' אפיני' אפיני' אפיני' אפיני' אפיני' אפיני'

©

להערוות תפנה לרב שלמה יהודה

וויסבארד

732-886-5673

עימוד ושערים

mweintraub@okmail.co.il

הקדמה

בדרך כלל לא תצמח שום נפק"מ להלכה מאיזו הגהה ותיקון ט"ס, אמנם, יש תועלת גדולה בתיקון הטעות והיא למען יבין הלומד דברי הספר דבר דבור על אופניו. וידוע שבכח טעות קטנה לשונות כוונת כל המאמר.

הן אמת שגם הלומד בדפוס שמלא טעויות ומתאמץ להבין הדברים מקבל שכר וגם מעשיו רצויים, אבל אין הוא לומד תורת המחבר, אלא תורת הטעות של מדפיס או סופר אלמוני.

ולהלן הבאתי שתי דוגמאות לתועלת בירור הנוסח המקורי בדברי המחבר:

(א) המשנה ברורה בהל' פסח (תמב:מג) כתב "ואע"ג דאכילה שאינה ראויה היא דהא נפסל לכל וכו'", ולפום ריהטא משמע שאינה ראויה לכל אדם, אבל באמת כוונת המ"ב היא שאינה ראויה אפי' לכלב, ונר' שנשמטה אות אחת וצ"ל: נפסל "לכלב" במקום נפסל "לכל". אלא דבזה גם בלי הגהה, היה מבין כל לומד כוונת המ"ב אחר מספר דקות, לא כן הדוגמא הבאה:

(ב) כמה מפרשים נסתבכו בביאור דברי הבית יוסף בהל' נדה (קצט:יג), וילאה הלומד להבין כוונתו, אבל באמת נתחלפו שם השורות [והיינו דפירושו השני "ואפשר דהכי קאמר וכן חוששת לשניהם וכו' מן הטעם שכתבתי", שייכין לעיל קודם תיבות "הלכך אע"פ שהוקבע וסת החודש וכו'", שהן באמת המשך של פירושו השני], והקורא דברי הב"י כפי שצ"ל יראה שהם מכוונים מאד בלא שום דוחק.

וראוי להעלות על הלב כמה קשה בעיני שום מחבר כשנופל שיבוש בדבריו, ומחמתו אין מבינים כוונתו, וביותר מזה שלפעמים תולים בו בוקי סריקי, ולהיפך כמה תגדל שמחתו כשיתפרסם הנוסח הנכון.

ובפירושו רש"י בפרט, רבו הטעויות, הן מפני ריבוי העתקותיו, והן מפני "תיקונים" שנכנסו לתוך פירושו על ידי מדפיסים ומגיהים שונים, שבכמה מקומות נראה בעליל שלא ירדו לעומק דבריו.

ובדרך לימודי עמדותי על כמה טעויות [כנראה] שנפלו בהעתקת פירוש רש"י, והצעתי אותן לפני הלומדים, ויה"ר שזכות רש"י תעמוד לי שלא אכשל בדבריו. ואקוה להוציא לאור הגהות לפירוש רש"י על שאר הש"ס שהן אתי בכתובים.

אזהרה

פשוט דאין לשנות שום דבר מדברי רש"י שכבר הוקדש מדור דור על ידי לימוד של מרבית חכמים וגדולים, וכבר צווחו המהרש"א ויתר גדולי ישראל על המגיחים גוף דברי רש"י לפי סברתם.

ובפרט, שאין שום הגהה בעולם, אפי' אם היא מבוססת על ידי מאה כתבי יד ושאר "הוכחות", שיש לומר בודאות גמורה שהיא אמיתית.

והגם שגדולי האחרונים המרש"ל ומהרש"א ועוד הגיהו דברי רש"י וכתבו "כן צריך להיות" הרי רב גוברם. אבל שאר ההגהות, ובכללן אותן שהוצעו בחיבור זה, אינן אלא השערות, וח"ו לסמוך עליהן כודאין.

ואכן, יש מקומות שהערתי על "תיקונים" שבדפוסים חדשים, שמקורם טעות בהבנת דברי רש"י ואי רגילות בלשונו ואופי פירושו.

מסכת ברכות

ב:

ולא "וטהר" שהרי וטהר הוא לשון עבר, כלומר כשיגיע הזמן שכבר נטהר. ויש ציין שכ"כ רש"י ביבמות (עה,א) ש"וטהר" הוא לשון עבר.

מצאתי סמך להגהה זו במאירי וז"ל, וחכמי דורנו פרשו וכו' ותיירץ לימא קרא ויטהר שהוא לשון עתיד מאי וטהר שהוא לשון עבר ש"מ אטהרת היום קאי, עכ"ל.

גם בקרית ספר (הל' תרומות פ"ז), כתב וז"ל, דא"כ לימא קרא ויטהר מאי וטהר לשון עבר שנתפנה השמש מן העולם, עכ"ל. והגם שלא הזכיר שהוא לשון רש"י נראה דהעתיק מפירושו.

ג:

"בחדתי. שנפלה מחדש שהחומה שלה נפלה ועודנה בחזקתה"

מגליון הש"ס שאחר מחכמי דורנו שליט"א: היעב"ץ הגיה "שהחומה שלא נפלה עודנה בחזקתה".

ד:

"ויירא יעקב. שמא אחר הבטחה הטאתי וכדנתיא שהחטא גורם שאין ההבטחה מתקיימת"

"אם כן. דהאי קרא וטהר לשון צווי הוא נימא קרא ויטהר מאי וטהר: אדכי. לשון עבר נתפנה מן העולם השמש"

מש"כ רש"י בד"ה אדכי "לשון עבר" צ"ע דמה לי אם הוא לשון עבר או עתיד. וצריכים לדחוק שכוונת רש"י היא לשון "עבר מן העולם", לא לשון עבר כבר. אבל גם זה אינו מיושב דא"כ הל"ל "אידכי לשון עבר מן העולם".

קושי נוסף יש בדברי רש"י שהרי הגמ' כבר הזכירה לשון וטהר למעלה, ולמה לא פירש רש"י שם שהוא "לשון עבר", למה נטר עד "אידכי" לפרש כן.

ונראה דתיבות "לשון עבר" שייכין לסוף דיבור הקודם, דשם מיירי רש"י בענין לשון "וויטהר", וצ"ל: נימא קרא ויטהר מאי וטהר "לשון עבר".

וביאר דברי רש"י הוא כך דאם נימא דכוונת הקרא לצוות את האדם להטהר בהבאת קרבן הל"ל "וויטהר" כלומר שהוא צריך להטהר,

קשה למה הוצרך רש"י לפרש "וכדתניא שהחטא גורם וכו', הרי כן מפרש בגמ' והולך. גם הל"ל לציין וכדתניא "לקמיה".

ונראה דתיבת "וכדתניא" הוא תחילת דיבור, והוא מצטט לשון הגמ' "כדתניא עד יעבור עמך ה'".

ומש"ב "שהחטא גורם שאין ההבטחה מתקיימת" הוא לפרש מה בא הגמ' לאתויי ב"כדתניא". ודוגמא לזה לקמן (להב) "דתני". דלאו בר אכילה הוא.

אלא דא"כ תיקשי למה לא העתיק לשון הגמ' שלפנינו "כדתניא", ולא יזה צורך הוסיף וי"ו בתחלה. אמנם, בגמ' כת"י הגי' היא "וכדתניא" בוי"ו, והיא עולה יפה עם ההגהה הנ"ל.

ה.

"ודרך חיים. חיי העוה"ב הויין לו תוכחות מוסר לאדם"

דברי רש"י קשים להלמם, דמשמע שחיי העולם הויין תוכחות מוסר. וגם תיבת "לו" נראית כמיותרת, ומה שהגיה בזה בספר מראה אש צ"ע.

ונר' דנשמטה אות אחת וצ"ל: הויין "להו" תוכחות מוסר. ור"ל שתוכחות מוסר הויין להו הדרך להגיע לחיי העוה"ב. ורש"י שילב פירושו בלה"כ "ודרך חיים תוכחות מוסר",

ופירש תחלה "ודרך חיים" דהיינו דרך חיי העולם הבא, הויין להו תוכחות מוסר לאדם.

ה:

"טורף נפשו באפו. לך אומר וכו'"

נדצ"ל: לך "אני" אומר, וכ"ה בנמו"י. וכן לשון רש"י בעלמא, ראה לדוגמא לקמן (נטא) ד"ה "כד מפתח בבא מטרא בר וכו' לך אני אומר וכו'".

ו.

"מה כתיב בהו. בשלמא בתפילין דידן כתיב שמע (דברים ו') והיה אם שמוע (דברים י"א) וכו' פרשיות שנצטוו בהם לשום זכרון מצותיו של הקב"ה אות וזכרון להם לישראל אלא בדידיה מאי כתיב בהו"

לשון "לשום זכרון מצותיו של הקב"ה אות וזכרון להם לישראל" קשה להבין ונראה ככפול, שהיה מספיק לכתוב רק "לשום זכרון מצותיו של הקב"ה", ומהו הכוונה במה שהוסיף "אות וזכרון להם לישראל".

וביותר מזה כל דברי רש"י בזה נראים כמיותרים, שהרי הגמ' שאלה מה כתיב בתפילין דהקב"ה, ופשוט ששאלה זו לא יתכן לענין תפילין שלנו, שידוע איזו פרשיות כתובות בהן, ולמה הוצרך רש"י לומר "בשלמא בתפילין דידן וכו'".

גם מש"כ "ואסיפת ציבור", קשה דמה שייך אסיפת ציבור ל"מצויינים". והצל"ח כתב "ומדברי רש"י משמע שגם ציונו בתורה שם יהיה ברבים שהרי רש"י פי' המצויינים היינו ציון ואסופות ציבור" אבל קשה דא"כ הל' לרש"י לומר "באסיפת ציבור".

ועוד הא גופא תיקשי מנין לו לרש"י דצריך לציבור.

ונר' דביאור דברי רש"י הוא כך, דלשון "ציון" יש לו ב' מובנים, אחד, הצטיינות, ומלבד זה יש לו מובן נוסף דהיינו אסיפה.

והעירני לזה מה שמצאתי בריטב"א בפירושו על ההגדה (ד"ה ויהי שם לגוי כו') בביאור "מלמד שהיו מצויינים שם", וז"ל, ופירש רש"י לשון ציון, כמו הציבי לך ציונים, מאוספין במקום אחד, עכ"ל. כלומר דהיו ישראל מאוספים ביחד ולא מעורבים בין המצרים. ומה שנקרא סימני קברים ציונים, הוא מלשון אסיפה, שהם גל אבנים הנאספין יחד.

וגם כאן דריש הגמ' לשון "אוהב ה' שערי ציון" מלשון ציון, דהוא לשון אסיפה, וכן מה שאמר בגמ' "המצויינים בהלכה", היינו שנאספים שם רבים ללמוד הלכה, וזהו כוונת רש"י: המצויינים, ציון ואסיפת צבור.

ונר' דרש"י מפרש שכוונת רב נחמן בר יצחק לשאול, דכמו שבתפילין שלנו כתובין זכרון של מצוות הקב"ה, ה"ה שבתפילין של הקב"ה ראוי שיכתבו פסוקים שיש בהם זכרון לישראל. ולזה השיב לו דכתיב בהו, "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ".

ותיבות "אות וזכרון להם לישראל", שייכין בסוף הדיבור. וצ"ל: פרשיות שנצטוו לשום זכרון מצותיו של הקב"ה, אלא בדידיה מאי כתיב בהו "אות וזכרון להם לישראל".

ז:

"למה רגשו גוים. מה תועלת להם, אלמא דבר קל הוא בעיניו"

וקשה למה הוצרך רש"י להוכחה זו שהוא דבר קל. הא מבואר בגמ' דדרשינן שהוא דבר קל מדלא כתיב "מה רבו צרי".

ונר' דלפני רש"י לא היה כתוב בגמ' "ואילו מה רבו צרי לא כתיב". וכן מסומן למחיקה בגליון כ"י מנכון. וכנר' ד"ואילו מה רבו וכו'" הוא פירוש שהיה כתוב בגליון התלמוד והובא בפנים על ידי המעתיקים.

ח.

"המצויינים. ציון ואסיפת צבור"

דברי רש"י קשים להבין מכה טעמים: אחד, מהו פירוש "ציון" שכתב רש"י.

ועל דרך זה נראה בנמוקי יוסף שכתב "מצויינים. ענין ציון ואסיפת ציבור".

ט:

"דכתיב ייראוך עם שמש וגו'. מתי מתיראין ממך כשמוראך מקבלים עליהם, דהיינו מלכות שמים שמקבלין עליהם בקריאת שמע: עם שמש. כלומר כשהשמש יוצא וכו'".

מש"כ רש"י "מתי מתיראין ממך, כשמוראך מקבלים אליהם" קשה, דהרי עיקר חסר מן הספר, שהפסוק קאמר דמתיראין ממך עם השמש.

ונראה דנדפסו סימני סוף הדיבור בטעות, ו"עם השמש" הוא דיבור אחד עם לעיל, ומפרש רש"י "יראוך", מתי מתיראין ממך, כשמוראך מקבלים עליהם וכו' "עם השמש", אלא שהפסיק רש"י לפרש דמורא זה היינו קבלת מלכות שמים בקריאת שמע. ושוב הוסיף רש"י דהאי "עם השמש" כלומר כשהשמש יוצא וכו'.

"דא"ר יהודה בריה דרבי שמעון גרסינן **הצל"ח** כתב "וכוונתו דכאן לא מסיימין בן פזי". וקשה דאם כך כוונת רש"י הל"ל "ולא גרסינן בן פזי", שהרי מלשוננו אין הכרח דאין לגרוס "בן פזי" אחר "דרבי שמעון".

ונראה דכוונת רש"י לשלול הגירסא "ואמר" רבי יהודה וכו', בוי"ו. וראה כע"ז רש"י פסחים (לבב), "ואמר ליה רב רב נחמן גרסינן", והגם שלפנינו שם איתא רב נחמן "בר יצחק", אין כוונת רש"י אלא כמש"כ שם לקמיה "בכולהו גרסינן ואמר ליה".

והובחת רש"י דלא גרסינן "ואמר", הוא מלשון הגמ' לקמן "אלא שמע מינה אשרי האיש כו'". דלשון "אלא" אינו מתיישב אלא עם הגירסא "דאמר".

יא:

"מאי ברכה אחת. דקתני רישא איזו מן הברכות הוא אומר"

קשה דלשון רש"י משמע דקאי על הממונה, אבל עיקר כוונת הגמ' היא על כהני המשמר, וכמש"כ לקמן "הוו אמרי". ועוד קשה דהל"ל "היה אומר".

ונדצ"ל "קא אמר" במקום "הוא אומר", וקאי על התנא, כלומר איזו מן הברכות קא אמר תנא דמתני'

"ברכות אין מעכבות זו את זו. וכו' ומהכא שמע רבי זריקא דסבירא ליה לריש לקיש דהך ברכה אחת יוצר אור היא: אי אמרת בשלמא יוצר אור הוו אמרי. וכו'"

מש"כ רש"י "ומהכא שמע רבי זריקה וכו'", צ"ע, דאינו שייך לכאן אלא בביאור המשך הגמ' "אי אמרת בשלמא וכו'" דהגמ' בא לפרש הוכחת ר' זריקה בדעת ריש לקיש.

ונראה דהכל דיבור אחד, וצ"ל "דאי" אמרת בשלמא. נגם בדפוס וינציה הראשון הגי' "דאי", אלא דגם שם מסומן שהוא דיבור חדש. ונראה דמפני שהיה דיבור חדש "תיקנו" בדפוסים מאוחרים על פי לשון הגמ' "אי" אמרת בשלמא, אבל באמת יש לתקן במחיקת סימני סוף הדיבור.

וכוונת רש"י להקדים דמה דקאמר הגמ' "אי אמרת וכו'" הוא לבאר הוכחת ר' זריקה.

פרק היה קורא

יז.

"פיך ידבר חכמות. בלשון ברכה היו אומרים"

ע' צל"ח ועוד מפרשים שנתקשו דפשיטא הוא. עוד קשה למה לא פירש כן בתחילה גבי "עולמך תראה בחיך".

ונר' דכוונת רש"י שלא יטעה הלומד, דאינו לשון ברכה אלא לשון

יב.

"שנאמר להגיד בבקר חסדך. וכו' וברכת אמת ואמונה מדבר בה אף על העתידות, שאנו מצפים שיקיים לנו הבטחתו ואמונתו לגאלנו מיד מלכים ומיד עריצים ולשום נפשנו בחיים, ולהדריכנו על במות אויבינו, כל אלה הנסים התדירים תמיד"

מגליון הש"ס של אחד מחכמי דורנו: ברש"י סביב הרי"ף מקום "כל אלה הנסים" איתא "שכל אלו, נסים" התדירים תמיד.

יב:

"כחיורא. שביד אדם וחובטו"

נדצ"ל "שחובטו". וכ"ה ברש"י סביב הרי"ף.

ציווי ואזהרה, כלומר תזהר שתדבר רק דברי חכמה. ובפרט דהרבה ממליצות אלו הם לשון הכתוב, כגון "ועפעפיך יישירו נגדך" (משלי ד, כה), ושם הוא לשון ציווי כלומר תזהר שיישירו עפעפיך נגדך, לא לשון ברכה.

והשתא א"ש מה שלא פירש כן גבי "עולמך תראה בחיך" דשם א"א לפרשו בלשון ציווי וזירו.

אלא דאכתי תיקשי למה לא הקדים "לבך יהגה תבונות" לקמן אחר לפרש כן גבי "לבך יהגה תבונות". ונר' דלפני רש"י היה כתוב בגמ' כת"י.

פרק מי שמתו

יח:

"בצנורא דדשא. בחור מפתן הבית"

לפנינו בגמ' הגירסא "זיל שקלינהו מתותי בצנורא דדשא", והוא אינו מובן, ולכן כתב הרש"ש שיש למחוק הבי"ת וצ"ל "מתותי צנורא דדשא", וכ"ה בכ"י מינכן. מיהו, מרש"י לא נראה כן, שהוא ציטט "בצנורא", וכן פירש "בחור" בבי"ת, ולדעתו אכתי תיקשי לשון הגמ'.

ונר' דרש"י גרס כהגירסא בע"י דפוס ראשון "אמרה ליה בצנורא דדשא" וליתא שם "זיל שקלינהו מתותי".

ונראה דהנוסח שלפנינו בגמ' הוא ערוב ב' גירסאות הנ"ל.

יט.

"למימר הכי. לא נפרעת ממני דמשמע הפרע"

קשה, דאיך משמע שהוא מצווה אותו להפרע ממנו, הא לא אמר אלא ולא נפרעת ממני.

ונדצ"ל: דמשמע "יש להפרע",

כלומר ד"לא נפרעת ממני", משמע שבאמת יש מה להפרע אלא שלא נפרע עדיין.

כ.

"בנויקין הוה. לא היו גדולים בכל גמרא של ד' סדרים אלא בתלתא בבי שלנו"

מש"כ רש"י "בתלתא בבי שלנו" צ"ע דמאי "שלונו" שייך כאן, וכי הגמ' של שלשה בבי היו יותר של האחרונים משל הראשונים. ובלא"ה לאיזה ענין כתב רש"י "שלונו" ולא הספיק לומר שלא היו גדולים אלא בתלתא בבי.

ונדצ"ל: בתלתא בבי "של נזיקין", כלומר בבא קמא בבא מציעה ובבא בתרא. וק"ל איך נשתבש ל"שלונו" שהרי בכתבי היד לא היה "של" תיבה בפני עצמה, אלא היה כתוב ביחד עם תיבה הבאה "שלנזיקין".

כ:

"ובמזוזה ובברכת המזון. מזוזה מצות עשה שלא הזמן גרמא, ובגמרא פריך פשיטא: ברכת המזון. בגמרא בעי לה דאורייתא או דרבנן"

נראה דהכל דיבור אחד, דבתחלת הדיבור ציטט רש"י "ובמזוזה ובברכת המזון, ושם הולך מפרש כל אחד, ואין כאן דיבור חדש.

כא:

"במשנה תורה דריש. והאי קרא במשנה תורה הוא נאמר"

תיבת "נאמר" נראה מיותרת. ודרך רש"י בעלמא לכתוב רק "במשנה תורה הוא", וכדומה.

והנה, בדבור הבא ציטט רש"י "מכשפה לא תחיה", אבל בגמ' איתא "נאמר מכשפה לא תחיה", ונראה ודתיבת "נאמר" ברש"י אינה שייכת לסוף דיבור הקודם, אלא לתחלת דבור דמכשפה לא תחיה.

[וכנר' דהטעות נתהווה מכח שתיבת "נאמר" היא בסוף השורה בדפו"י. וכיון דלפום ריהטא אפשר לשייכה לעיל. לא אסיקו אדעתייהו דשייכת לקמיה, והציגו סימני סוף הדיבור אחריו.

וכע"ז מצאנו במ"ק (ט,ב) רש"י ד"ה שניווול הוא לה. וכו' בסיד.

שבאמת תיבת 'בסיד' שייכת לדיבור המתחיל הבא. וכבר העיר על כך ר"ן זק"ש בהערותיו לפירוש הרגמ"ה. וגם שם י"ל דנתהווה הטעות מפני ש'בסיד' הוא בסוף השורה. והבאה"מ שם לא עמד על כך והגיה מה שהגיה ונמשכו אחריו בדפוס חדש עוז והדר.

ודוגמא נוספת בערכין (י,ב) רש"י ד"ה שני כלים, שתיבת "נחשת" שבסוף השורה שייכת לתחילת הציטוט הבא, כאשר הגיה הצ"ק, וכ"ה שם בשיטה מקובצת דפוס אילן].

כב.

"עשאן ר' יהודה. לברכת המזון"

המפרשים נתקשו דלשון רש"י משמע דלא פליג ר"י אלא על ברכת המזון, וקשה דלשון "עשאן" משמע דקאי גם על ברכות ק"ש, וכן משמע במתני' (כ,ב). ואכן, ברש"ש ויתר מפרשים הגיהו דברי רש"י באופנים שונים.

אבל נר' נדצ"ל: עשאן וכו' "לברכותיהם". פי' לברכותיהם של ק"ש ומזון. והוא כלשון ר"י במתני' מברך לפנייהם ולאחרייהם. וקל להבין איך נתפרדה תיבת "לברכותיהם" ונעשו ב' תיבות ברכות המזון].

וכוונת רש"י לאפוקי מק"ש עצמה, ור"ל דווקא לברכותיהם לא להם עצמם.

כד.

"כל לנטוריהו טפי עדיף. להו מביוני כמה שהוא מוזהר על שמירתן טפי עדיף להו וכו'".

לשון "כמה הוא מוזהר", לכאורה אינו מדויק, דאין הנידון בכמות שיעור אזהרתו מן התורה על שמירתן.

ונדצ"ל: כמה שהוא "נוזהר". פי' כל מה שנוזהר על שמירתן טפי עדיף להו להתפילין, שיותר טוב להן להתבזות מליאבד.

והב"ח הגיה "כיון" במקום "כמה", וצ"ע, ואולי יש ט"ס בדבריו, וכוונתו להגיה "כל מה" במקום "כמה".

כד:

"המגהק והמפהק הרי זה מגסי הרוח וי"א שהוא מכוער גרסינן"

משמע דרש"י גרס כן בגמ' "המגהק והמפהק הרי זה מגסי הרוח וי"א שהוא מכוער", דלא כמו שהוא לפנינו "מגהק ומפהק הרי זה מגסי הרוח. המתעטש בתפלתו סימן רע לו, ויש אומרים ניכר שהוא מכוער".

וקשה דה"ל לרש"י לומר "הכי גרסינן". כי כשיש חילוק גדול בין הגירסאות דרך רש"י לכתוב "הכי גרסינן". ורק כותב "גרסינן" לבסוף כשהחילוק הוא חילוק קל.

ונר' דנשמטו איזו תיבות וסימני סוף הדבור, וצ"ל: המגהק והמפהק הרי זה מגסי הרוח. [שאינן אימת בוראו עליו:] וי"א שהוא מכוער גרסינן."

ותחלה ביאר רש"י הטעם למה המגהק והמפהק הם מסגי הרוח, וטעם זה כתב ר' יהונתן מלוניל. ושוב בא רש"י לאפוקי מגי' מקצת ספרים וי"א ניכר שהוא עכרן" שהיא גי' הרי"ף ועוד.

"וחזור לתפלה. למקום שפסק"

בגמ' שלפנינו איתא "היה עומד בתפלה ונתעטש ממתין עד שיכלה הרוח וחזור ומתפלל", וא"כ ה"ל לרש"י לומר "וחזור ומתפלל, ממקום שפסק".

אמנם, בעל הלכות גדולות ויתר ראשונים גורסים "וחזור לתפלתו", ונראה דכן גירסת רש"י, ולפי"ז צ"ל ברש"י: וחזור "לתפלתו".

פרק תפלת השחר

כח:

"עבירה. בסתר ממורא הבריות"

פירוש רש"י קשה. דהרי לשון הגמ' הוא "תדעו כשאדם עובר עבירה אומר שלא יראני אדם", ואם פירוש "כשאדם עובר עבירה" היינו כה"ג שעובר בסתר ממורא הבריות, איך מוכיח מזה דסתם העובר עבירה מתבייש מבני אדם, דודאי מי שעושה עבירה בסתר יאמר שלא יראני אדם שהרי מטעם זה גופא מסתתר. ובעל כרחך שפירוש הגמ' הוא כשאדם עובר עבירה, מן הסתם הוא אומר שלא יראני אדם, וא"כ למה פירש רש"י דמיירי שעושה בסתר.

והנה, ר' יונה (שערי תשובה א:כא) העתיק גמרא דידן הכי: "תדעו שאדם עובר עבירה בסתר ואומר שלא יראני אדם", וכ"ה בגמ' כת"י. ונראה דכן גרס רש"י, ומש"כ "בסתר" הוא חלק מציטוט לשון הגמ'.

וההוכחה היא מהא דסתם אדם העובר עברה הוא עושה אותו בסתר כדי שלא יראנו אדם, ורש"י הוסיף לבאר דהא דעושה העברה בסתר היינו ממורא הבריות.

כט:

"מי שאינו יכול. לכוין לבו לשאול צרכיו: לחדש בה דבר. בבקשתו"

הציטוט "מי שאינו יכול" צ"ע, דאינו נמצא בגמ' דשם איתא "מאי קבע וכו' ורבנן אמרי כל מי שאינו אומרה בלשון תחנונים, רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו כל שאינו יכול לחדש בה דבר". ואין מ"ד שאמר כלשון רש"י.

אמנם, הב"ח נקט דבאמת אין זה ציטוט אלא הוא לשון רש"י רק שנשמט הציטוט, והוסיף הב"ח "מי שאינו אומרה בלשון תחנונים", והיינו דרש"י קאי על רבנן, ומפרש דמי שאינו אומרה בלשון תחנונים היינו שאינו יכול לכוין לבו וכו'.

וקשה דמה ענין כוונה לשאול צרכיו. אצל להתפלל בלשון תחנונים. דלשון תחנונים היינו להתפלל בדרך הכנעה ובקשת רחמים.

ונר' דדברי רש"י קאי על פירושן של רבה ורב יוסף, דקבע היינו כל שאינו יכול לחדש בה דבר, ותיבת "מי" מיותרת, וצ"ל רק "שאינו יכול", וכלשון רבה ורב יוסף. וחיפשתי ומצאתי שכ"ה באור זרוע (סי' צא).

ובא רש"י לבאר מהו החסרון במה שאינו יכול לחדש בה דבר, דהיינו מפני שאינו יכול לכוין בשאלת צרכיו כדי לחדש דבר בבקשתו.

"עשה רצונך בשמים. שאין שם חטא ואין רצונך עליהם אלא לטוב ועבור לתחתונים על רצונך: ותן להם ליראיך וכו'"

ע' בספר ברכת אברהם דהקשה על מה שפירש רש"י "ועבור לתחתונים על רצונך", א"כ למה אין מתפללים כן להדיא, ולמה סומכים על הדיוק.

ונר' דלשון רש"י "ועבור לתחתונים כו'" נמשך לדיבור הבא, כלומר ועבור לתחתונים על רצונך ותן להם וכו'.

ביאור הדברים, דהתפלה "עשה רצונך בשמים ממעל ותן נחת רוח ליראיך מתחת" קשה, דלאיזה צורך מתפללים שיעשה הקב"ה רצונו ממעל, ולזה ביאר רש"י שהוא הקדמה

להמשך התפלה, כלומר, רק בשמים עשה רצונך אבל לתחתונים, דהיינו ליראי שמים שבהם תן נחת רוח.

הרי דאין כאן דיוק, אלא כך מתפללים בהמשך התפלה להדיא "ותן נחת רוח ליראיך מתחת".

ל.

"לא חזינו להו לרבנן קשישי מינן דעבדי הכי. שיקדימו תפילה לקריאת שמע הלכך כיון דממתין מתפילה עד זמן ק"ש וכו'"

קשה דלשון "ממתין מתפילה" משמע כאילו המתין משעה שהתפלל עד זמן ק"ש, וזה אינו אלא שהמתין ולא התפלל עד זמן ק"ש. ונדצ"ל "דממתין לתפילה".

פרק אין עומדין

לד.

"מהבהב. כלומר מזמין עצמו כמו ננער לעמוד. וחפשי ומצאתי כע"ז בפירוש המכתם בשינוי קל.

דברי רש"י שלפנינו קשה, דמהו פירוש "כמו" ננער לעמוד. ה"ל לומר "מזמין עצמו וננער לעמוד".

ונר' דתיבת 'כלומר' שייכת לקמן במקום תיבת 'כמו'. וצ"ל:

מהבהב. מזמין עצמו "כלומר" ננער לעמוד. וחפשי ומצאתי כע"ז בפירוש המכתם בשינוי קל.

ומש"כ רש"י דפירוש מהבהב הוא מזמין עצמו, היינו כשיטתו בעלמא דלשון "הבה" הוא לשון הזמנה, ו"מהבהב" היינו שמזמין עצמו לעמוד, כלומר שננער לעמוד.

פרק כיצד מברכין

לו.

"קמחא דחטי. אוכל קמח חטים"

נדצ"ל "האוכל" קמח. פי' מי שאוכל. והשוה לשון רש"י בעלמא, לדוגמא שבת (ק,ב) "ספינה. המפרש בספינה לים", ועוד הרבה.

לח.

"כלמודין. כנסרים בעלמא שלא הקפיד על עריסתם"

מגליון הש"ס של אחד מחכמי דורנו: צ"ל "עריכתם", כמו שהעתיק הר"ש משאנץ במסכת חלה. [וכ"ה הרש"ש.]

לח:

"תהי בה ר' זירא. וכו' אצל דברי רבי חייא בר אבא במחלוקת בית המדרש"

נדצ"ל "בבית" המדרש. וכ"ה בפסקי הרי"ד.

מב:

"וכל שכן מעשה קדרה. שהוא לאכול"

נדצ"ל 'לאוכל'. וחיפשי ומצאתי שכ"ה בא"ז (סי' קנט).

מג.

"שאני אורחין דדעתייהו למיעקר. וכו' ודרך בעלי בתים עשירים היה לזמן לסעודתם אורחין עניים להכי קרי להו אורחים"

דברי רש"י קשים, א- מה נתינת טעם הוא זה למה שקורא להם אורחים, דמה שהם עניים אינו טעם לקרותם אורחים. ב- בלא"ה שפיר נקראים אורחים כיון שהם באמת אורחים.

ונר' דגירסת רש"י בגמ' "שאני עניים דדעתייהו למיעקר", והיה קשה לו לרש"י למה נקט הגמ' עניים. וצ"ל ברש"י: שאני "עניים" דדעתייהו למיעקר. וכו' להכי קרי להו "עניים".

פירוש, כיון דדרך אורחים להיות עניים דדרך בעלי בתים עשירים לזמן עניים לסעודתם להכי קרי להו בגמ' עניים.

פרק שלשה שאכלו

מה:

"ואמר רבי זירא לומר שאין ברכת הזימון בנייה. וכו' דכיון דאחד יוצא בברכת חברו 'אשמעינן' דאין זימון"

הנה בבאה"מ הגיה 'שמעינן', ונמשכו אחריו בדפוס עו"ה.

מיהו, אין הגהתו נכונה, ומה שדחקו להגיה כן הוא נוסח מוטעה לעיל "דכיון דאחד", אבל בדפוס וינציה הראשון הוא על הנכון, דבמקום 'דאחד' הנוסח 'דאמר', וקאי על רבי זירא. פי' דכיון דרבי זירא אמר יוצא אשמעינן דאין זימון. וא"ש 'אשמעינן' ולא 'שמעינן'.

"לאו דשמייע להו מרבי יוחנן. וכו' דאילו רב מבבל ובני מערבא היכא שמייע להו"

נדצ"ל "היכי" שמייע להו. פי' איך שמעו מפיו הא היו רחוקים ממנו.

מו:

"ברכת המזון שתים ושלש. וכו' כדמפרש ואזיל: דקסבר וכו'"

נר' דהכל דיבור אחד, ותיבות "כדמפרש ואזיל" נמשכין לקמן, כדמפרש ואזיל דקסבר וכו'.

"מוקים לה לא גרסינן והכי גרסינן וכו' בחדא ברכה אין כאן"

נדצ"ל "ראין" כאן, וחפשי ומצאתי שכ"ה באור זרוע (סי' קצא).

"שהרי פותח בה בברוך. וכו' ואין פותחין בה בברוך: כדתניא וכו' יש מהן כו"

קשה למה ציטט רש"י תיבות "כדתניא וכו'" הלא לא פירש עליהן מיד.

נר' דתיבות "כדתניא וכו'" שייכין לסוף הדיבור הקודם, וכוונת רש"י לומר דהגמ' הביאה ה"כדתניא" להוכיח דאין פותחין בהן בברוך.

מו:

"בזמן שהן שתי מטות. רגילים היו וכו': בזמן שהן שנים גדול מסב בראש"

נר' דהוא דיבור אחד עם לעיל. וצ"ל 'ובזמן', דכבר ציטט רש"י לעיל "בזמן שהן שתי מטות", והולך ומפרש.

"וכי בעי אשטעויי מתריץ תרוצי ותיב. וכו' ופני הגדול מסובין לצד אחר"

נדצ"ל "מוסבים", כמו "מוסבות שם" (במדבר לב, לח). וכן מצאתי בפחד יצחק (מהר"י לאמפרוטני).

פרק אלו דברים

נג:

"אי נימא לא שבת מחמת מלאכה ואפי' היא מלאכה של היתר. וכו' קאמר דאין מברכין"

תיבות "קאמר דאין מברכין" נראין מיותרות. ונר' דלפני רש"י היתה כנהנוסח הכת"י שבבית נתן "ואפי' היא מלאכה של היתר אין מברכין".

נג:

שמן מעכב את הברכה. שמן שהיו רגילין וכו': מעכב את הברכה. וכו"

נר' דהכל דיבור אחד, דמתחילה ציטט רש"י "שמן מעכב את הברכה", והולך ומפרש "שמן שהיו רגילין כו' מעכב את הברכה שאסור לזמן כו'".

פרק הרואה

נה:

"כל חלום ולא טוות. כל חלומות יראה אדם ולא יראה אחד מאותן שהוא שרוי בתענית"

המפרשים נתנו פירושים שונים לדברי רש"י, אבל לשון רש"י אינו מתיישב לכל הפירושים, ובעין יעקב הגירסא "כשהוא" שרוי בתענית, אבל גם זו אינה מתיישבת.

ונדצ"ל כגירסת העין יעקב אבל צ"ל: ולא יראה אחד מאותן "שרואה" כשהוא שרוי בתענית.

והיינו כהבנת המפרשים ברש"י דכוונת הגמ' לומר דחלומות

שארם רואה כשהוא מתענה הם קשים ביותר.

נט:

"כל כ"ח שנים. של תקופת ניסן שבסוף כ"ח וכו' היא שעה תחלת ליל ד"

נדצ"ל "שעת" תחלת וכו'. ומצאתי בר"י מלוניל שכתב כן.

ודע דתחילת הדיבור נשתבש בדפוסים מאוחרים "של תקופת" וצ"ל "כל תקופת" כדפוס וינציה הראשון.

סב:

"אבל לדידה חזי ליה. אבל הוא עצמו את חברו יכול לראות ולא ירחיק"

קשה, דמשמע מרש"י שפירוש "אבל לדידיה חזי ליה" היינו שהנפנה יכול לראות את חברו העומד ברה"ר, וזה אינו, כדמוכח מלשון הגמ' "שאיין חברו רואה את פרוצו אבל לדידיה חזי ליה" כלומר, שאינו רואה פרוצו של הנפנה אבל גופו של הנפנה שפיר רואה.

ונר' דתיבת 'את' מיותרת, וצ"ל: אבל הוא עצמו, חברו יכול לראות. ורש"י הולך ומפרש לשון הגמ' "אבל לדידיה" אבל הוא עצמו "חזי ליה"

חבירו יכול לראות. [א"נ צ"ל: אבל הוא עצמו "אפי" חברו יכול "לראותו לא" ירחיק]

סג.

"ואימא הר הבית דאסור במנעל. וכו' לא נילף ריקקה להתירה"

נרצ"ל 'להתירה' [ואכן, בדפוס ויניציאה הראשון הנוסח "להתיר". וי"ל שבדפוסים מאוחרים פשטו לה בטעות.]

מסכת שבת

ב.

"שבועות שתיים. שבועות של ביטוי להרע או להיטיב, שתיים הן להתחייב עליהן קרבן עולה ויורד האמור בפרשה דנפקי מלהרע ולהיטיב"

מש"כ "שתיים הן להתחייב עליהן קרבן עולה ויורד" קשה דכל הארבע שבועות חייבין עליהן קרבן עולה ויורד, ובעל כרחך דמאי דקתני "שתיים הן" לא נאמר לענין חיוב הקרבן.

ואכן, גבי יציאות שבת (לעיל ד"ה שתיים שהן ארבע בפנים) פירש "שתיים מן התורה". וכן גבי ידיעות הטומאה (לקמן ע"ב ד"ה ידיעות הטומאה) כתב "שתיים הן ממשמעות הכתוב".

ונר' דתיבות "שתיים הן" שייכין לקמן. וצ"ל: שבועות שתיים. שבועות של ביטוי להרע או היטיב להתחייב עליהן קרבן עולה ויורד, "שתיים הן" דנפקי מלהרע ולהיטיב.

ביאור הדברים הוא, דמתחלה פירש רש"י דמאי דקתני "שבועות" היינו אותן שבועות ביטוי של להרע או להיטיב שחייבין עליהן קרבן עולה

ויורד. ושוב ביאר ד"שתיים הן", היינו שרק הן נפקי ממשמעות הכתוב ולא ממדרש, וכמו שפירש לענין יציאות שבת וידיעות הטומאה.

ז:

"אבל לזרוק. שהזורק מורה"ר לתוכה מודו ליה דחייב"

בגמ' איתא "מהו דתימא כי פליגי רבנן עליה דרבי יהודה דלא הוי רשות היחיד הני מילי לטלטל, אבל לזרוק מודו ליה, קא משמע לן", וכוונת רש"י להדגיש שאין פירוש "לזרוק" דאסור לזרוק, אלא דאם זרק חייב. מיהו, הל"ל: אבל לזרוק, אם זרק וכו'.

ונר' דרש"י גרס בגמ' כג' כת"י מנכון: אבל לזרוק "אימא" מודו ליה. וכן צ"ל ברש"י: אבל לזרוק "אימא" שהזורק וכו'.

ח.

"אבל גבוה ז' ומחצה. וכו' דאביי נמי מודה דבעינן הנחה כולה ברשות הרבים"

לשון "הנחה כולה" משמע שכל ההנחה תהיה ברשות הרבים.

ונדצ"ל "הנחת" כולה. ור"ל הנחה של כל הכוורת. וכע"ז בנמו"י "הנחת כל הכלי".

ט.

"והן רשות אחת. דשניהן רשות היחיד אלא שזה נמוך וזה גבוה: כגון עמוד ברשות היחיד כו'. אסור לכתף עליו מן החצר"

תיבות 'כגון עמוד ברה"י כו' לכאורה מיותרות, דלא מפרש אותן כלל.

ונר' דשייכין לסוף לדיבור הקודם. ושוב מתחיל דיבור חדש "אסור לכתף עליו".

טז.

"אין מפסיקין. וכו' ובגמרא (דף י.) מפרש בדאיכא שהות"

המפרשים נתקשו דגמ' ליתא כן, אלא שכך הוכיחו התוס' מגמ' סוכה, וראה מהרש"א הגהת בן אריה ויתר מפרשים.

ונראה דכן גרס רש"י בגמ' להלן, וכן נראה מרש"י להלן שם (ד"ה אם התחילו) כמו שיתבאר שם.

וזהו, דהגמ' הקשה "אלא סמוך למנחה קטנה, אם התחילו אין מפסיקין לימא תהוי תיובתא דר' יהושע בן לוי". ונראה דרש"י גרס ב'

תיבות נוספות "אלא סמוך למנחה קטנה, אם התחילו אין מפסיקין [דאיכא שהות], לימא תהוי תיובתא דר' יהושע בן לוי וכו'".

והיינו דהגמ' מתרצת דלהכי אין מפסיקין משום דאיכא שהות, ושוב מקשה לימא תהוי תיובתא דר' יהושע בן לוי וכו'. וראה לקמן מש"כ בזה.

"אם התחילו אין מפסיקין. בתמיה ויעבור הזמן לימא תהוי תיובתא כו' דקתני הכא יגמרו סעודתן"

דברי רש"י קשים:

א- מש"כ "בתמיה ויעבור הזמן לימא תהוי תיובתא וכו'" קשה שהרי החשש שיעבור הזמן אינו שייך להתיובתא דר' יהושע בן לוי, דכפשוטו הטעם שאוסר טעימה אינו משום שיעבור הזמן, דעל ידי טעימה לחוד אין לחוש לזה. וה"ל לרש"י לומר רק "בתמיה, ויגמרו סעודתם, לימא תהוי תיובתא וכו'".

ב- מנא לה להגמ' דיש חשש שיעבור הזמן אם לא יפסיקו, וכבר עמד בזה בדברות משה (הערה נא).

ג- מש"כ בסוף הדבור "דקתני הכא יגמרו סעודתן" לכאורה מיותר. דהא עלה קאי "ואם התחילו אין מפסיקין".

ונר' דתיבות "לימא תהוי תיובתא כו'" הן תחילת דיבור חדש. ושגירסת רש"י בגמ' היא "אם התחילו אין מפסיקין [דאיכא שהות] לימא תהוי תיובתא כו'". כמש"כ לעיל על רש"י במתני'.

וביאור הדברים הוא, דיש כאן ב' קושיות נפרדות. מתחילה מקשה הגמ' דאם סמוך למנחה היינו סמוך למנחה קטנה א"כ "אם התחילו אין מפסיקין" ופירש רש"י "בתמיה ויעבור הזמן", וע"ז משני הגמ' דאע"ג דהוא סמוך למנחה קטנה מ"מ יש לאוקומה בדאיכא שהות.

ואח"כ הקשה הגמ' דהגם דאיכא שהות אכתי "לימא תהוי תיובתא כו'". וע"ז פירש רש"י "דקתני הכא יגמרו סעודתן".

יא.

"חללה של רשות. עומק לבם שהוא צריך לחיות לו לב וכו'"

נדצ"ל: עומק "לב מלך" שהוא צריך וכו'.

יב.

"הא ר' יהודה. דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה שברצונו לא תעשה, ואינו צריך לעיקר (תחלתה) [תכליתה] וכו'"

מגליון הש"ס של אחד מחכמי דורנו: הנוסח הישן "תחילתה" הוא הנכון, שכן שיטת רש"י (צגב ד"ה ור' שמעון ובתוס' צדא ד"ה רבי שמעון) בביאור מלאכה שאינה צריכה לגופה, ואילו ה"תיקון" הוא שיטת התוס'.

"למשמש בבגדו. שלא יהא כרוך בשום דבר"

מגליון הש"ס של אחד מחכמי דורנו: צ"ל "כרוך בו שום" דבר, כמו שהוא ברש"י סביב הרי"ף.

יד.

"ספר תורה ערום. אלא על ידי מטפחת"

לשון הגמ' הוא "האוחז ספר תורה ערום נקבר ערום", וקשה איך יתכן לפרש על זה, "האוחז ספר תורה ערום אלא על ידי מטפחת". ועוד דלמה הוצרך רש"י לבאר האופן הנכון לאחוז הספר תורה.

ונדצ"ל: "שלא" על ידי מטפחת. וכוונת רש"י לבאר ד"ערום" היינו שהספר תורה ערום, כלומר בלי מטפחת שלו.

יד.

"ובא השמש וטהר. וכו' ומיהו טמוי לא מטמינן וכו'"

נדצ"ל: טמוי לא "מטמי", פי' הטבול יום לא מטמי אחרים.

פרק במה מדליקין

כב.

"מתירין. להטיל ציצית מטלית ישן לטלית חדש"

נר' דתיבת 'להטיל' שייכת לקמן. וצ"ל: מתירין. ציצית מטלית ישן 'להטיל' לטלית חדש.

כג:

"חליף ותני. וכו'"

נר' דדיבור זה שייך לעיל קודם ד"ה דרבי אבין נרגא, כסדר הגמ'.

כו:

"ופרט לך הכתוב באחר מהן. וכו' אף כל בגדים הסתומים וכו'"

נר' דתיבות "אף כל" הן תחילת דיבור, והן ציטוט המשך הגמ' "אף כל צמר ופשתים".

כז:

"מפיק מאידך. כלומר מוצא הוא מסברת אידך תנא דפליג עליה"

כך פירש רש"י קידושין (לז, ב ד"ה מפיק) "מוצא מדעתו של וכו'", ובב"ש שם הגיה דצ"ל "מוציא" במקום "מוצא", והגהתו שייכת גם כאן.

מיהו נראה דהגירסא שלפנינו שם וכאן נכונה, והגהתו בנויה על

טעות בהבנת לשון הגמ' וגם בקריאה הנכונה של "מוצא", כמו שיתבאר.

והיינו דיש ב' מובנים ל"מפיק" א- מוציא את האחר, ב- כלה"כ (בראשית לח, כה) "והיא מוצאת". ומדקאמר הגמ' מפיק מ'אידך, מבואר דהפירוש הוא שתנא הראשון מסולק מסברת תנא השני. והשוה רש"י זבחים (כד, ב ד"ה מפקא מדאבוה) "מוצאת מכלל דברי אביו".

וי"ש לקרות ברש"י "מוצא" על דרך "והיא מוצאת". אלא שרגילים לחשוב שפירוש "מפיק" הוא מוציא, וגם קוראים ברש"י "מוצא", ועל פי זה הגיה הב"ש דברי רש"י שם. והוא טעות כנ"ל.

"ה"ג דרב פפא אמר אף כל לאתויי כלאים. כו' הלכך לרב פפא לא מפיק האי תנא מילתיה דהאי תנא"

נדצ"ל "ממילתיה". וכלשון הגמ' "מאידך תנא" וכן לשון רש"י לעיל (ד"ה מפיק מאידך) "מסברת אידך תנא".

לב.

"ואלו הן פרקליטין. שעושה למטה רצוי לב"ד של מעלה תשובה ומעשים טובים"

הב"ח (אות א) כתב שתיבות "שעושה למטה" מיותרות ובס"א אין

זה. ובאמת לפי שהן כתובין לפנינו, אין להן מובן.

מיהו, נר' שצ"ל כלפנינו בשינוי קטן: ואלו הן פרקליטין "של עולה למטה", ויש לקרות למטה בחיריק ולא למטה בפחת.

והיינו דבגמ' איתא "אדם יוצא לשוק, יהי דומה בעיניו כמי שנמסר לסרדיוט, חש בראשו, יהי דומה בעיניו כמי שנתנהו בקולר, עלה למטה ונפל

יהי דומה בעיניו כמו שהעלוהו לגרדום לידון, שכל העולה לגרדום לידון, אם יש לו פרקליטין גדולים ניצול, ואם לאו אינו ניצול", ושוב אמר סתם "ואלו הן פרקליטין

יהי דומה בעיניו כמו שהעלוהו לגרדום לידון, שכל העולה לגרדום לידון, אם יש לו פרקליטין גדולים ניצול, ואם לאו אינו ניצול", ושוב אמר סתם "ואלו הן פרקליטין

לג:

"תינוקות יוכיחו. שאין בני לימוד אמר להן אף הן בעון שמבטלין את אביהן להוליכן לחמה ולצונן"

נדצ"ל 'ולצינה'. והשוה לשון הגמ' (יומא עז, ב) "ת"ר תענו את נפשותיכם יכול ישב בחמה או בצנה כדי שיצטער וכו'".

פרק כירה

מ:

נדצ"ל: "דאמרה" לעיל. וכ"ה בנמו"י. פ"י דאמר להא מילתא דאסרו להן את הזיעה.

מה.

"והא ממאי דר' שמעון היא. דמותיבנא לך מיניה: דתני ר' חייא כו' אין נוטלין עצים. בפסח ועצרת מסוכה וכו'"

כי האי תנא. דאמר לעיל משהתחילו עוברי עבירה"

נדצ"ל "משרבו" עוברי עבירה, כמו שהוא בבב"תא שם, וכ"ה בנמו"י.

"דהא מעשה דרבי אחר גזירה הוה. וכו' ורבי יהושע דאמר לעיל בימי רבי הוה"

קשה, דלאיזה ענין ציטט רש"י "דתני ונר' דתיבות "דתני ר' חייא כו" שייכין ר' חייא כו", הלא במהשך הדברים פירש רק "אין נוטלין עצים".

פרק במה טומנין

מז.

דברי רש"י קשים:

- ד"ה הא ליכא פירי לא. דכלי נעשה בסיס לאבן וטפלה לו ובטל תורת כלי ידידה
- א- מש"כ "שהיא נמשלת ליונה" קשה דהל"ל שישאל נמשל ליונה.
- ב- מש"כ "והמצות ככנפים" מיותר שכבר ביאר דהמצות הווין להו ככנפים ליונה.
- נדצ"ל "דכלכלה" נעשה בסיס וכו'. [ואפשר שהיה כתוב "דכל" בגרש, ונתחלף עם יו"ד].

מח:

"מקל. של עצים בעלמא"

נדצ"ל: של 'עץ'

"מטמאין במגע. וכו' או נגעה טומאה לשוליהם של אלו"

נדצ"ל: או "אם" נגעה טומאה לשוליהם וכו'. וכ"ה בפירוש הר"ש משאנץ (כלים ה:ג) שדרכו להעתיק פירוש רש"י.

מט.

"כנפי יונה. כדמפרש לקמיה מפני שהם מצות. והם מגניין לישראל והוא להם ככנפים ליונה שהיא נמשלת ליונה והמצות ככנפים"

וכוונת רש"י לבאר דהגם שהגמ' נקטה רק "דאמתילא כנסת ישראל ליונה", הגמ' באה לבאר נמי שמצוות נמשלו לכנפים, דבזה מתורץ למה נקט אלישע בעל כנפים "כנפי יונה", וכמבואר בהמשך הגמ' "מה יונה כנפיה מגינות עליה וכו'".

"נוטל כיסוי. של קדרה שיש תורת כלי עליה ואף על גב שהן עליה לא איכפת

לו דלא נעשית שאין עשוי אלא לכסות קדרה

נדצ"ל שיש תורת כלי 'עליו' ואף על גב שהן 'עליו' לא איכפת לן דלא 'נעשה' וכו', וכ"ה ברע"ב.

וכל דברי רש"י מוסבים על הכיסוי לא על הקדרה או הגיזין. ור"ל שאין הכיסוי בסיס לגיזין, שהרי הכיסוי אינו עשוי אלא לכסות הקדרה. וכן פירש מהרש"ל (בביאורו לסמ"ג) "פירוש, דהכיסוי אינו [נעשה] בסיס לגיזי צמר מאחר שהוא תשמיש לקדירה, ועל כן אינו בטל לגבי גיזי צמר וכו'".

פרק במה בהמה

נא:

"בשיר. כמו אצעדה"

נדצ"ל 'כמין' אצעדה. כלומר, שדומה בתבניתו לאצעדה. וכ"ה בכל מעתיקי לשון רש"י.

"חלשה דעתיה דרבה בר רב הונא. שהיה גדול וכסבור שעשה מדעת"

נדצ"ל: שהיה גדול "ממנו" וכו'. פי' שהיה רבה בר רב הונא גדול מלוי בריה דרב הונא בר חייא.

מיהו, מהבית יוסף (ס"ט) נראה דהבין דמש"כ רש"י "אלא לכסות הקדרה" ר"ל שהגיזין עשויים להטמין הקדרה [אבל עיין בבית מאיר שם], וצ"ע ליישב לשון רש"י עם פירושו. גם מה שפירש רעק"א (קכה, ב) צ"ע.

מט:

"משום דכתיב והמלאכה היתה דים. וכו' ובהני תרי דאיכא למימר דלא מלאכה נינהו"

נדצ"ל: ובהני תרי "הוא" דאיכא למימר דלא מלאכה נינהו. [והגהת הר"מ בנעט: ובהני תרי 'איכא' למימר, צ"ע.]

נג.

"יוזה הומר בבהמה מבאדם. וכו' וכל הנך דקתני לא תצא, הנך דלאו שמירת גופה הוא אלא משאוי"

הלשון שלפנינו אינו מובן, ונדצ"ל "משום" משאוי, במקום "אלא" משאוי, וכ"ה בנמוק"י.

כלומר, אותן שאין בהם משירת גופא לא תצא בהם משום משאוי.

נג:

"כדי שתתרפה. גרסינן הכא, לשון ריפוי שיהיו מועיה רפויים בשילשול ומוציאה רעי"

מש"כ "גרסינן הכא" צ"ע דפשיטא דכוונתו לברר הגי' כאן ולא במקום אחר.

ונדצ"ל: גרסינן "בהא", פירוש באות ה"א בסוף שהוא לשון רפיון, ובא לאפוקי מ"תתרפא" באל"ף שהו לשון רפואה.

ומצאתי סמך לזה בפירוש ר"י מלוניל "כדי שתתרפה בהא ולא באלף".

פרק במה אשה

נט.

"ת"ל אשר ישב. וכו' דאיצטריך למיכתב גבי זב שטימא כלי בשיכתו"

נדצ"ל 'שיטמא'.

ס.

"המעמיד. וכו' והסולם את שליכותיו שהרי בהם קבועים"

נדצ"ל: שהרי 'בו' הם קבועים. פירוש, שהרי השליכות קבועים בסולם.

ודע עוד דנראה דנפלה טעות בהמשך הדבור וצ"ל "לשון רפיון" במקום לשון "ריפוי", כמו שהוא בנמוק"י.

נו:

"בקטלא עסקינן. וכו' ותוחב"

מגליון הש"ס של אחד מחכמי דורנו: צ"ל "ותוחבת" דקאי על האשה.

"אבל כיפה של צמר. ככובע"

מגליון הש"ס של אחד מחכמי דורנו: צ"ל "כמין כובע", וכ"ה ברש"י סביב הרי"ף.

"מוזליה דהאי גברא. מלאכו של חולי זה דמקבל קמיעא"

נדצ"ל: של חולי זה "הוא" דמקבל קמיעא. וכ"ה בר"ן.

שם - "הלכך מיבעיא לן במאי ניתליה" נדצ"ל "במאן" ניתליה, וכ"ה ברש"י סביב הרי"ף.

סב:

"זאת אומרת. וכו' ופלוגתא היא על סתם מתניתין"

נדצ"ל "ופליג" על סתם מתניתין. פי', ופליג רבי אליעזר על סתם מתניתין.

סג:

"תחת אצעדה. וכו' ומישלף ואחויי נמי ליכא למיחש"

נדצ"ל "ולמישלף" ואחויי, וכ"ה בנמו"י.

סד:

"פלפל. ארוך נותנת אשה בפיה שריחה רע"

נר' דנתחלפו התיבות וצ"ל: נותנת "בפיה אשה" שריחה רע. וכ"ה ברש"י סביב הרי"ף וא"ז (סימן פד).

"דלא מאיס. וליכא למימר דמשלפה ליה"

נדצ"ל "דשלפה" ליה. [ונכנר' שכן כוונת המהרש"ל בחכמת שלמה המלא, אלא שנתערבה הגהה זו עם הגהתו ברש"י במתניתין, עיי"ש היטב.]

"כל שאסרו חכמים. וכו' שאסור ללכת בהן לרה"ר"

נדצ"ל "לצאת" בהרן לרה"ר, וכ"ה בא"ז סימן (פד).

סה:

"וסבר שמא ירבו נוטפים. וכו' הלכך ביומי ניסן שהנהרות גדילים ממי הגשמים של ימי החורף ומהפשרת השלגים חייש שמא ירבו הנוטפים על הזוחלים שניתוספו בנהר מן הגשמים על הזוחלים החיים"

דברי רש"י "על הזוחלים שניתוספו בנהר מן הגשמים על הזוחלים" קשים להבין דמשמע שנתרבה הזוחלים על הזוחלים, וזה לא יתכן.

ונר' דנשמטו ג' תיבות, וצ"ל: שמא ירבו הנוטפים על הזוחלים [שמא ירבו נוטפים], שניתוספו בנהר מן הגשמים, על הזוחלים, החיים.

כלומר, דנוטפים הם מה שניתוספו בנהר מן הגשמים, ואילו זוחלים היינו המים החיים.

כלל גדול

סט.

"לא שמה שגגה. עד ששגג"

נדצ"ל 'שישגג'.

סט:

"אמר יודע אני שאני נשבע לשקר.
ונוהרתי על כך"

קשה, דפירוש "נוהרתי" הוא שהייתי
זהיר שלא לעבור על כך, וכאן להיפך
עבר על כך במזיד.

ונדצ"ל "והוזהרתי", פי' שהתורה
הזהירה אותי על כך.

"מנא הני מילי. שיש מחלל בשבתות
הרבה"

נדצ"ל 'שבבתות'.

עא:

"אדמוקים לאחר כפרה. וכו' ואוקימנא
שיטתיה דתלמודא בלאחר כפרה"

לפום ריהטא פירוש "שיטתיה"
היינו שיטת ריש לקיש, אלא דתיבת
"דתלמודא" אינו מובן.

ונדצ"ל: ואוקימנא "בשיטתיה"
דתלמודא. ופירוש

"שיטתיה דתלמודא" היינו סתמא
דהש"ס, וכלשון רש"י לעיל (מא ד"ה
מאי תבעי ליה) "שיטה דהש"ס פרכא
ליה", וכוונת רש"י היא לבני הישיבה

מגליון הש"ס של אחד מחכמי דורנו:
ראה הגהת הב"ח על רש"י
סביב הרי"ף והר"ן שם, דמסתמא
שייכת גם לרש"י.

וכוונתו בזה היא, דהנה, נחלקו
האחרונים בביאור "ולזריעה
נמי לא חזיא", דבראש יוסף וסייעתו
הבינו דהיינו מפני שאין בית ראוי
לזריעה, ולכן דייק בראש יוסף דאילו
בשדה חייב דאינו מקלקל, וכדעת
התוס' בפסחים (מזב).

אבל באגלי טל (חורש ס"ק ו) הבין
דכוונת רש"י דאין גומא ראויה
לזריעה ואף בשדה פטור משום
מקלקל, וכן משמע ברש"י ביצה (חא
ד"ה פטור עליה), ולפי"ז אם צריך לה
לזריעה כגון לטמון לפת וכדומה חייב,
אלא דא"כ קשה למה כתב רש"י
בהמשך לשונו רק דחייב משום בונה,
הל"ל דאם צריך לה חייב משום בונה
או משום חורש.

אמנם, ברש"י סביב הרי"ף הגי' "חייב
משום חורש", והגיה הב"ח
"חייב בשדה משום חורש [ו] בבית
משום בונה", וכע"ז הגיה בר"ן שם.
ויש לדון אם לדעתו כצ"ל ברש"י.

עו.

"הואיל וראויין ליטמא מושב. אם צירף
משנים יחד לטלאי מרדעת של חמור
כשיעורו לענין מושב הוב אם קצע משנים

מהן ותקן טפח על טפח לישב עליו
מיטמא ליה אב הטומאה במושב הוב
דתניא המקצע מכולן טפח על טפח טמא
מושב ואמרינן טעמא בפ"ק דסוכה הואיל
וראוי לטלות על גבי חמור שאינו מקפיד
אם הוא משני מינים"

דברי רש"י קשים להבין:

א- מש"כ "כשיעורו לענין מושב
הוב", צ"ע דהל"ל רק "כשיעור
טפח", וראה מהר"ם.

ב- מה שממשיך "אם קצע משנים
מהם" כפול ומיותר, שכבר כתב
"אם צירף משנים".

ג- מש"כ "לישב עליו" צ"ע שהרי אין
עיקר כוונתו לישב עליו, אלא
להיות טלאי למרדעת, וסתימת הלשון
"לישב עליו" משמע שאינו לטלאי
אלא לעשות בגד קטן לישב עליו.

ד- מש"כ "ואמרינן טעמא בפ"ק
דסוכה הואיל וראוי לטלות וכו'"
קשה, שהרי כבר ביאר כן בריש
הדיבור, "הואיל וראויין ליטמא מושב
וכו' לטלאי מרדעת החמור".

ונר' דנתחלפו התיבות, ותיבות
"דתניא המקצע מכולן טפח על
טפח" שייכין לעיל וצ"ל: לטלאי
מרדעת של חמור, [דתניא המקצע
מכולן טפח על טפח טמא מושב], אם
קצע משנים מהן ותקן טפח על טפח

לישב עליו נכשיעורו לענין מושב הזב, מיטמא ליה אב הטומאה במושב הזב, ואמרינן טעמא בפ"ק וכו'.

ודברי רש"י סובבים לפרש אותה מתני' ד"ה מקצע מכולם וכו', ומפרש רש"י, אם קיצע משנים מהן ותקן לישב עליו. ולא מיירי אותה מתני' בטלאי כלל, אלא שתיקן בגד קטן לישב עליו. ושוב מפרש רש"י דהא דקתני "טפח על טפח" כך הוא השיעור למושב הזב.

ורש"י הביא אותה מתני' להוכיח דהטעם שמצטרפים במתני' דידן הוא משום שדרך האדם לצרף אותם לטלאי מרדעת החמור ואינו

מקפיד אם הם מב' מינים, על דרך שמפרש בגמ' בסוכה טעם דאזנה מתני', דהגם שלענין סתם בגד שיושב עליו האדם מקפיד אם הם משני מינים, מ"מ כיון דלטלאי אינו מקפיד מצטרף וה"ה דמטעם זה מצטרפים במתני' דידן.

וב"ה בגמ' סוכה שם, דבביאור מתני' דידן הביא אותה מתני' והביא פירוש ריש לקיש דטעם אותה מתני' משום דראוי לטלאי, וה"ה דכך טעם מתני' דידן.

שם - "ותקן טפח על טפח לישב עליו הזב מיטמא ליה אב הטומאה" **נדצ"ל** מיטמא "להיות" אב הטומאה.

המוציא יין

נדצ"ל "ושיעורו" כדי גמיאה. כלומר ששיעורו רבנן שהוא בכדי גמיאה. **"במוציא שופכין. אדם שלא הצניעו אינו חייב אלא ברביעית דבציר מהכי לא חזו כדלקמן לגבל טיט"**

נראה דנשמטו מספר תיבות וצ"ל: דבציר מהכי לא חזו, אבל ברביעית חזו כדלקמן וכו'.

עז.

"ועוד מים בכד ומצטרפין. וכו' דליתחזי לשתייה לרביעית"

נדצ"ל "דברביעית", וכ"ה בריטב"א.

עח.

"רפואתו לא שכיחא. הלכך אוזל רבנן בתר אכילתו ושיעורו בכדי גמיאה"

"תלאי. לתלותו בו"

נדצ"ל "לתלות" בו, וכ"ה בר"ן.

עח:

"דין לכתוב שתי אותיות. לרושם על שתי חוליות"

נדצ"ל "לרושם" במקום "לרושם", וכ"ה ברש"י סביב הרי"ף.

מוכס קטן. וזה מתחלה אינו מראה החותם" **נדצ"ל**: "לא הראה" החותם.

עט.

"והכא בכותבין שובר קא מיפלגי. כו' ואי אמרת כיון דראוי לצור ע"פ צלוחיתו הוא דבעי אהדורי ללוה לא משהי ליה"

נדצ"ל: הוא דבעי אהדורי ללוה, "לוה" לא משהי ליה.

אמר רבי עקיבא

נדצ"ל "קרא" במקום "במקרא".

פה.

"אמר רב אשי ערוגה. וכו' ואשמעינן רב אשי דלא תימא ששה עם הגבולין, וכשהניח טפח חלק לכאן וטפח חלק לכאן, לא תהא ערוגה מקום יניקתה אלא ארבע" קשה שהרי מקום יניקת הזרעים היא יותר ממקום זריעתם, ויניקתם נמשכת לתוך הטפח חלק שמכאן ומכאן.

ונדצ"ל מקום "זריעתה".

"בכמה. כמה רחבן להיות ערוגה כהלכתה ותהא עליה תורת הערוגה"

נדצ"ל "ערוגה".

"והא איכא מקום קרנות. וכו' ולזרוע באמצע וכן בכולן ה' זרעונין"

פג:

"שלא מצינו לו. בשאר טומאות שבתורה אלא בזב"

בגמ' שלפנינו איתא "כל הטמאות המסיטות טהורות, חוץ מהיסטו של זב שלא מצינו לו חבר בכל התורה כולה", וקשה, א- למה לא ציטט רש"י "חבר", ב- מש"כ רש"י "אלא בזב", צ"ע דכוונת הברייטא שלא מצינו חבר לזב, ומה שייך לומר "אלא בזב".

ונר' דרש"י לא גרס "חבר" בגמ', אלא "שלא מצינו לו בכל התורה כולה", ור"ל שלא מצינו למטא שיטמא בהיסט בכל התורה אלא בזב.

פד:

"מי לא עסקינן. מי לא משמע במקרא דאפילו יחדו"

נדצ"ל: ולזורע "באמצעית". פירוש, בערוגה האמצעית. וזהו מה שממשיך רש"י "וכן בכולן" כלומר שאר הערוגות המקיפות אותה.

[ובדפוס] ויניציה הראשון הנוסח "באמצעי", ואינו נכון ד"אמצעי" פירושו הגרעין האמצעי. וכמש"כ רש"י בדיבור הקודם "להרחיקה מן האמצעי". ובדפוסים מאוחרים השמיטו היר"ד, אבל יותר נכון להוסיף תי"ו.

פה:

"ועוגל. בכל ערוגה ה' וזורע בעוגל מין אחד ויש היכר הרבה לדבר ואין צריך להרחיב בין ערוגה לערוגה וזורע חצי טפח הסובב את כל ערוגה וערוגה משאר מינין לפי שכל אחד ואחד נראה מקומו חלוק לעצמו"

נר' דנתחפלו השורות, ותיבות "ויש היכר הרבה וכו' בין ערוגה לערוגה" שייכים בסוף הדיבור, וצ"ל: וזורע בעוגל מין אחד, וזורע חצי טפח הסובב את כל ערוגה וערוגה משאר מינין, לפי שכל אחד ואחד נראה מקומו חלוק לעצמו [ויש היכר הרבה לדבר ואין צריך להרחיב בין ערוגה לערוגה].

פו:

"משום חולשא דאורחא גרסינן"

הרש"ש כתב דלכאורה היה נראה להגיה "לא" גרסינן, ורש"י מחק גי' זו, שהרי להלן בדיבור הבא נתן כתב רש"י דלא עלה ביום ביאתם ד"כל עליותיו בהשכמה היר", ולמה לא פירש משום חולשא דאורחא.

אבל נראה דצ"ל כלפנינו, ובאמת קושיית הרש"ש תמוה, דמש"כ רש"י להלן דכל עליותיו היו בהשכמה, אין זה טעם למה לא אמר לו ביום ראשון, אלא הוא הוכחה שלא אמר לו לעלות, דלמדינן סתום מן המפורש, דכל מקום שכתוב "עלה" סתם הרי הוא בהשכמה וא"כ בעל כרחך לא קאי על יום ראשון. ולהיפך, מהא דחולשא דאורחא אין שום הוכחה שלא עלה, דיתכן דאפי"ה ציוה לו הקב"ה לעלות, ואינו אלא נתינת טעם למה באמת לא אמר לו לעלות ביום ראשון.

ולכן נר' דצ"ל כלפנינו, ויתכן שבא רש"י לאפוקי מהגירסא שבריטב"א "משום חוליא דאורחא".

פו:

"לאהליכם. להתיר נשותיכם לתשמיש" **נדצ"ל:** "להיתר" נשותיכם, לתשמיש.

הזורק

דלא "עקר" מתחלת ד' מר"ה והעביר לסוף ד' וכו'.

צה:

"בדראתא. בריוח שבין שורות הסדר"

נדצ"ל 'הסדרים'.

"שדי ליה מר ביני וביני. כשאתה מחלק לריוח שבין הסדרים"

נדצ"ל: כשאתה "מחלקו". פי' כשאתה מחלק את חצי האמה לג' רווחים שבין הסדרים.

"אמר רב כהנא באטבעי. וכו' ומפרש אטבעי כמו טבעי"

נדצ"ל "ומפרשי" אטבעי וכו'. פי' רבותיו של רש"י. [ובדפוס ויניציה הראשון הוא בקיצור 'ומפר'.]

צה:

"לרבי יהודה. דאמר למעלה וכו' ומכסין ט' אמות לקרשים"

נדצ"ל: אמות "של קרשים".

"חרוצים היו קרשים. וגם הם חרוצים מבחוץ כשיעור עובי דופן האדן ברחב ובגובה אמה"

נדצ"ל "ברחבן בגובה" אמה. פי' שחרוצים מבחוץ ברחבן של הקרשים בגובה אמה [וכנ' שהגנון]

צז:

"אם גבוהות מן הארץ ג' טפחים פסולה הא פחות מג' כשרה. דאמרינן לבד כמי שנכפף עליהן ונשלמו עד למטה"

נדצ"ל כמי "שנוסף" עליהן. והשוה לשון רש"י בעירובין דף ד"ה: ד"ה לגוד "ולשון לבד כמו סניף דבר קצר שהוסיפו עליו והאריכוהו".

צז:

"ולמאי דסלק אדעתא כו'. נהי נמי דמיחייב אתולדה במקום אב הכא לאו תרתי איכא דאי להכא לסוף ד' בעי לה דתננו הכא לא מיחייב אהעברת ד"

נר' שנשמטו כמה תיבות. וצ"ל: דאי להכא לסוף ד' בעי לה דתננו הכא [אצל היציאה לא בעי לה דתננו הלכך] לא מיחייב.

שם - "דלא עבר מתחלת ד' (מר"ה והעביר) לסוף ד' ברה"ר"

המהר"ם כתב דתיבות "מר"ה והעביר" מיותרות, ועל פיו הסגירו אותן המדפיסים.

וקשה שהרי באמת עבר מתחלת ד', אלא שלא נעקר משם. ולמה כתב רש"י "דלא עבר וכו'".

ונר' דיש לקיים גי' הספרים, אלא דנפלה לעיל טעות קטנה, וצ"ל:

שבסוף תיבת ברחבן נתהווה וי"ו
בתחילת תיבה הבאה.]

צט:

"על גבי יתידות. וכו' ודף זה רחב ד' עשאו
רשות היחיד"

נדצ"ל: דף זה "הרחב".

ק:

"זימנין דליכא. במים עמוקה עשרה"

נדצ"ל "עומק" עשרה.

קא.

"דאמרי' גוד אחית מחיצה. סביב
מחיצותיה"

לשון "סביב מחיצותיה" קשה.

ונו' דנתחלפו התיבות וצ"ל: גוד
אחית "מחיצתא. מחיצותיה
סביב". ורש"י בא לבאר דפירוש
"מחיצתא" הוא מחיצותיה סביב.

פרק הבונה

קג.

"אחת. כולה במשמע"

נדצ"ל "משמע". שהרי כוונת רש"י
לומר דאחת משמע דווקא
כולה ולא מקצתה.

קד:

"על שני דפי פנקס. וכו' וה"ה לכותלי
הבית רחוקין זה מזה"

נדצ"ל "הרחוקין" זה מזה, וכ"ה בר"ן.

קז:

"רבי יהודה היא. וכו' אבל לרבנן דהעור
והרוטב שמונו הלטאה בהך שעורותיהן
כבשרן"

נדצ"ל "בהנך" שעורותיהן כבשרן.

קיו.

"לרבנן. כיון דאמרת דתרוייהו כר' יהודה
לרבנן דאמרי' לשאינו מפולש ומפרשי
ליה וכו'"

נדצ"ל 'ומפרשת' ליה.

קכא.

"אין צריך לטבול. כיום משום זמן טבילה
דלאו מצוה לטבילה בזמנה"

נדצ"ל "לטבול" בזמנה.

קכב:

"גזירה שמא יתקע. בחזקה בסכין
ויתדות"

מגליון הש"ס של אחד מחכמי דורנו:
צ"ל "בסכין". וכו"ה בדפוס
עו"ה.]

קכו:

"נגר הנגרר נמי סתמא. קתני לה וסתם לן
בהא כרבי אליעזר"

נדצ"ל: וסתם לן "בה".

קכט.

"ויקח מנעלים. שאין לך ביוזי"

נדצ"ל 'בזוי', פי' אדם שהוא בזוי,
וכ"ה ברש"י סביב הרי"ף.

קכט:

"דקיימא מאדים בזוי. וכו'. מוצאי שבת
שעה ראשונה שלו כוכב תחלת ליל שני
צדק וכן בסדר הזה וסדר תחלת סימני
הימים וכו'"

לשון "תחלת סימני" אינו מובן שהרי
רש"י נתן כל המשך הסימנים.

ונדצ"ל: וסדר "סימני תחלת" הימים.
פירוש, סימן של תחילת
הימים, דהיינו שעה ראשונה של כל
יום. וכ"ה בנמו"י.

קלא:

"אי מעומר ושתי הלחם. וגומר במה
מצינו"

נדצ"ל "גמר" במה מצינו.

קלט:

"ניצוצות כי רב פפא לא חשיבי. שחונני
מטיל שרר היה כדאמרינן בבבא מציעא
(סה"ב) ובפסחים (ק"ג,א) הלכך אינו

מקפיד לניצוצות כל כך, וכשמגיע
לניצוצות משליך הן ופסולתן לחוץ"

מש"כ "אינו מקפיד לניצוצות כל כך"
קשה, שהרי באמת אינו מקפיד
על ניצונות כלל, כמו שממשיך רש"י
"וכשמגיע לניצוצות משליך הן
ופסולתן לחוץ", ומאי "כל כך"
דקאמר. גם לשון "אינו מקפיד
לניצוצות" קשה, דהל"ל אינו מקפיד
על ניצונות.

ונדצ"ל: אינו מקפיד "למצותו" כל
כך [וכ"ה ברש"י סביב
הרי"ף והר"ן]. והוא מלשון "שאיין
המשוחות ממצין את המדות" (עירובין
נב,ב), ו"מפני מצוי המדות" (ביצה
כט,א). ויש לקרות למצותו.

קמו:

"מרגניתא אחוין ליה. הדדין המציאי לו
שתרבה תאותו ומקום תשמיש אל
תמציאי לו מהר כדי שיתרבה תאותו
והיבתו ויצטער הדר אחוי להו"

קשה דמשמע שהיה להן לעשות כן
כדי שיצטער בעלן, וקשה דאיזו
תועלת יש שיצטער, והיה לו לפרש
שהטעם הוא רק כדי שתתרבה תאותו
לחוד, ותיכף כשיתחיל להצטער מיד
אחוי ליה.

ונו' דבמקום "כדי" צ"ל: "עד"
שיתרבה תאותו והיבתו ויצטער
וכו'

ורש"י בא לפרש לשון הגמ' "כורא לא אחוי להו עד דמיצטערן, והדר אחוי להו", וביאר דהיינו עד שתתרבה תאותן כל כך שמצטערים, ושוב תיכף אחוי להו. ונראה עוד דצ"ל: עד שיתרבה תאותו וחיבתו ויצטער "והדר" אחוי להו.

קמא:

"ה"ג ההיא רבי יהודה משום רבי אליעזר הוא. כי אמרה ליה ר' יהודה וכו' אליבא דרבי אליעזר אמר"

נדצ"ל: דרבי אליעזר "אמרה".

קמב:

"דברי הכל בורר אוכל. דבהיתירא טרח ולא באיסורא ופרכינן והא הכא 'דמתניתין'"

נדצ"ל 'במתניתין'.

קמח.

"הלויני. משמע לזמן מרובה, וקיימא לן במסכת מכות (גב) סתם הלואה שלשים יום"

מלשון רש"י משמע דמה ששיערו חז"ל שסתם הלואה שלשים יום, הוא מפני שלשון הלואה משמע לזמן מרובה, למרות "שאלה" שאין משמעה לזמן מרובה, ולכן היא חוזרת לאלתר.

אבל באמת אין שום משמעות בלשון הלואה שהוא לזמן מרובה יותר מלשון שאלה. והטעם שסתם הלואה הוא ל' יום הוא מפני שאינה חוזרת בעין, כדמפורש ברשב"א ויתר ראשונים.

ונדצ"ל: לזמן מרובה "דקיימ"ל" וכו'. וכן הוא בר"ן ונמוק"י, וכן העתיק מהר"ם מרוטנברג (שו"ת ד"פ תתכב).

ביאור הדברים, דכיון שסתם הלואה הוא ל' יום נמצא דמשמעה לזמן מרובה, והלכך יש לחוש שיבא לכתוב.

קנה:

"אלא לאו כו'. ומדמהלקטין דמתניתין למקום וכו'"

קשה דמה ענין "מתניתין" לכאן. ונדצ"ל: ומדמהלקטין "דתרנגולין", והשוה לשונו להלן "מלעיטין דעגלים וגמלים".

קנו.

"ושותים ויתום המצרי. דבלאו רפואה נמי משקה הוא דתנן וכו'"

נדצ"ל "ותנן", וכ"ה ברש"י סביב הרי"ף ועוד מעתיקי פירוש רש"י.

"מהו לפרק. לתת מתוך כלי שלפני בהמה זו, ולתת לפני חברתה"

מגליון אחד מחכמי דורנו: "לתת" שבתחלת לשון רש"י מיותר, וכן ליתא ברש"י סביב הרי"ף. נוכ"ה בדפוס עו"ה.]

והצעתו לפניו דשמא עדיף להגיה "לשאת" במקום "לתת" שדומים במבטא ובקל מתחלף. והיינו שישא המאכל מכלי זה ויתננו לכלי אחר, ואכן, לשון לשאת בא הרבה פעמים עם לשון לתת, כגון "משא ומתן" "לישא וליתן" וכדומה. והשיבני דאין זה מלשון רש"י.

קנו:

"במערב. שהוא מקום מצונן ואין ראוי להוליד כך מצאתי בהש"ס רבינו הלוי"

תיבת "בהש"ס" הוא מסילופי הצענזור, ובד' וינציה וכן ברש"י בעין יעקב הגירסא "בתלמוד". ופירושו הוא שכך מצא רש"י בגליון ספר ברכות של רבינו הלוי.

וקשה, שהרי "תלמוד" או "ש"ס" הוא תוכן הגמ', לא הספר

שנכתב בו הגמ', וה"ל לרש"י לכתוב: "בספר" רבינו הלוי, כלשון רש"י בעלמא, ראה לדוגמא שבועות (גב) רש"י ד"ה קשיא) "ותלמיד טועה שהוקשה לו כתבה בגליון ספרו", וכן בזבחים (נו, ד"ה ה"ג אלא וכו') "וכן הגהתי מספרו של רבינו".

ונר' דצ"ל: "בתלמידי" רבינו הלוי. כלומר בקובץ שנכתב על ידי תלמידי של ר' הלוי. וכ"כ בעלמא כגון לעיל (יב, ד"ה משקל ב' סלעים) "בתלמידי רבינו יצחק הלוי מצאתי כתונת פסים סביב פס ידו נתן מילת וכו'". וכן לעיל נטב, (ד"ה תרי המייני קאמרת).

ואכן, במספר מקומות יש חילוקי גירסאות בכ"י ודפו"י ומעתיקי רש"י בין "תלמידי רבנו הלוי" או "תלמוד רבנו הלוי". ראה גיטין (לוא, ד"ה בשביעית בזמן הזה) ושם (נטב, ד"ה נתפרדה החבילה), ובדקדוקי סופרים השלם שם, ונראה דבכולם צ"ל "תלמידי".

מסכת עירובין

ה.

"מתיר פירצה. ופירצתה מתרת"

מגליון הש"ס של אחד מחכמי דורנו:
בר' יהונתן מלוניל הגי'
"הנותרת" במקום "מתרת".

ה:

"אינו דין שיהא נותר בעומד מרובה על
בפרץ בלא שום סימן"

נדצ"ל "תיקון" במקום "סימן".

י.

"ואי למיסרה לקטנה קאתי. וכו'
ולאגמוריה"

נדצ"ל "ולאגמוריינן"

כ.

"ואפילו עירבו. וכו' וסבר האי דלא אסרן
אהדי בתוך בין הפסין כשאר שתי
הצירות הפתוחות למבוי אחד שאסור
להוציא למבוי אלא אם כן נשתתפו ה'נ'
מושום דנתנו עירובין בין הפסין"

מגליון הש"ס של אחד מחכמי דורנו:
יתכן דבמקום "ה'נ'" צ"ל
"ה'ט'", והוא ר"ת היינו טעמא. [אמנם,
בדפוס שונצינו הגי' "הכי נמי נתנו
עירובין וכו'", וכ"ה באור זרוע.]

"יבשו מים בשבת מהו. וכו' או דילמא
כיון שהיתר פסין אינו אלא מושום מים
והרי יבשו ואסור"

נדצ"ל אסור, וכ"ה באור זרוע.

כג:

"אלא אמרה תורה טול חמשים. וכו' טול
מן החמשים ד' חתיכות של י' על י'"
נדצ"ל: טול מן "החמשית", כלומר
שמתחלה עשה חמש רצועות
שאורך כל אחת הוא חמשים אמה,
וכבר נטל ד' מהן והניחן סביב, והשתא
קאמר שיטול מן הרצועה החמשית ד'
חתיכות של וכו'.

כד.

"רחבה שאחורי הבתים. וכו' ואי יותר
מבית סאתים היה"

נדצ"ל 'היא' וכ"ה באור זרוע.

כה.

"לא קא שבח. ולא חזקה היא ואנן נעל
גדר ופרץ כל שהוא תנן"

נדצ"ל "דאנן" במקום "ואנן".

לד:

"גזירה שמא יקטום. וכו' אבל אילן קשה
הוא ובין השמשות לשמא יעלה ויתלוש"

נדצ"ל "ובחכי" פליגי.

לה:

"בזו אמר ר' דוסתאי בר ינאי מושום ר'
מאיר שמעתי שמקדרין בהרים. וכו'
בקרקע חלקה".

מגליון הש"ס של אחד מחכמי דורנו:
צ"ל "כקרקע" בכף. [וכ"ה
בכמה דפו"י כמו שהעירו בדפוס
עו"ה.]

מזא:

"הא מקמי דשמעה. מרב: הא לבתר
דשמעה. רב הונא ורב יהודה תלמידי דרב
הוו"

נראה דתיבות "הא לבתר דשמעה"
הם סה"ד, וצ"ל כך: הא מקמי
דשמעה. מרב הא לבתר דשמעה: רב
הונא ורב יהודה תלמידי דרב הוו:

מד:

"ולא שני לך כו'. הכא נמי ב' תחומין וכו'"
נדצ"ל הכא "גבי" ב' תחומין.

נז:

"ור' יוחנן סבר לקרבן גדול מכיון. וכו' לא
אמרין לקנו ליה בד' מינייהו"

נדצ"ל: ד' מינייהו. בלי אות ב'.

"במקום המסויים. וכו' והוא מד"א עד
בית סאתים וכו'"

נראה דתיבות "והוא מד"א כו'" הן
תחלת דיבור חדש.

לא חיישינן, אבל לקטימת קנה ודאי היא
אידי דרכיכא מיקטמא ולא שבות הוא
אלא מלאכה"

מגליון הש"ס של אחד מחכמי דורנו:
עיי' רש"י סביב הרי"ף, ושער
הציון (תט:יב).

ביאור דבריו, דהמשנה ברורה (שם)
כתב "בקנה שהוא רך ודק
קרוב שיבוא לידי קטימה בשעה
שיבוא ליטול עירובו", וכתב בשער
הציון "מגיד משנה, דבשבות הקרוב
למלאכה גזרו אף בין השמשות.
וברש"י כתב דבודאי יבא לידי קטימה,
ואפשר דלאו דוקא הוא אלא רוצה
לומר קרוב". ויש להוסיף דלכאורה כן
מוכרח מלשון הגמ' "גזרה שמא
יקטום" הרי שאינו ודאי.

אבל קשה לומר שמש"כ רש"י "ודאי"
הוא לאו בדוקא, דבכל היה
אפשר לכתוב "קרוב לודאי היא",
וכדומה. אמנם, ברש"י סביב הרי"ף
הלשון הוא "אבל לקטום קנה ודאי
חיישינן דאידי דרכיך הוא וכו'",
וגירסא זו יותר מדקדקת.

"פולמוסא. חיל המלך היה המקום דחוק
לתלמידים"

נדצ"ל "והיה" המקום

לה.

"אלא לצורך תשמישן. וכו' והכי פליגי
תנא קמא לית ליה וכו'"

נא:

"ה"ג ולא יצא עשיר חוץ לתחום. וכו' בתוך ד' אמות קאמר שבו שביתתו"

נדצ"ל: "שהם" שביתתו, במקום "שבו", וכ"ה בבעל המאור ותוס' הרא"ש.

נו.

"ה"מ. הוא דרביע יותר עליו ותו לא ה"מ בעיגולא וכו'"

קשה, דתיבות "ה"מ" מיותרות, דהל"ל רק "ה"מ הוא דרביע יותר עליו ותו לא, בעיגולא וכו'"

ונדצ"ל: "הא" דרביע יותר וכו', במקום "הוא" דרביע, ובזה מדוקדק המשך לשון רש"י.

ס.

"תורת מחיצה עליו וכו' אלא רצו אחד מערבין ולקולא והוי כפתח רצו שניהם מערבין"

מגליון הש"ס של אחד מחכמי דורנו: צ"ל "שנים" במקום "שניהם".

סא.

"שפת הנחל. עמוק"

נדצ"ל "עמק".

סז.

"לא תיבעי לך. דכ"ש דהכא לא הא ולא הא"

נדצ"ל: דכ"ש "הוא" דהכא לא הא וכו'.

עב:

"שמעת מינה מקום לינה גורם. וכו' והרי אלו אוכלין בבית אביהם"

נדצ"ל: "שהרי" אלו אוכלין וכו'. וכן הגיה הב"ח ברש"י סביב הרי"ף.

עו.

"פחות מארבעה. וכו': למעלה מעשרה נמי דאילו כל הכותל אינו גבוה"

נר' דצ"ל: "דאפילו" כל הכותל וכו'.

עז.

"מקום שאין בו ד'. ואילו היה רוחב ד'" נדצ"ל "רוחב" ד'.

עט.

"מתבן. גדיש של תבן ומפסיק על פני רוחב כל החצירות"

מגליון הש"ס של אחד מחכמי דורנו: ברש"י סביב הרי"ף הגי' "על פני כל רוחב החצירות".

פג.

"ר' יוחנן בן ברוקא. וכו' שיעור לעירוב"

נדצ"ל "שיער" לעירוב. כלומר כך שיער ר' יוחנן בן ברוקא.

פד:

"כגון דקיימי בגו עשרה דהדדי. וכו' לזה בנחת ולזה בקשה ניתנת לזה בנחת"

נדצ"ל: לזה "שבנחת".

"לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא עשו לתחתונה ולא עשו לעליונה. וכו' וגובהה נמי בגו עשרה דהדדי"

נדצ"ל: "וגובהה" נמי בגו וכו'.

צ.

"אם תימצי לומר קאמר. וכו' והכי קאמר אם פשטת ליה לרמי בר חמא"

נדצ"ל "לרמי" בר חמא.

צא:

"מאי לא עירבו. וכו' דלא איכפת ליה בהו בין עירבה כל אחת לעצמה בין לא עירבו קאמר דמותרים וכו'"

נדצ"ל דלא איכפת ליה "בה", ובין עירבה וכו' קאמר דמותרים וכו'.

צז.

"מוליכין כולן פחות פחות מד' אמות. קודם שיגיע לארבע אמות יעמוד לפוש"

וחוזר והולך פחות פחות מארבע אמות וכן תמיד"

נראה דתיבת "פחות" נכפלה בטעות, וצ"ל רק "וחוזר והולך פחות מארבע אמות", שהרי בהמשך לשונו כתב "וכן תמיד". וכן ליתא באור זרוע.

קב:

"קושרין נימא. וכו' ואף על גב דקשר אב מלאכה הוא"

נדצ"ל "דקושר" אב מלאכה הוא.

קד:

"זר' יהודה. דמוקמינן מתני' אליביה וקושר אב מלאכה היא אליבא דמאן"

נדצ"ל: "וקא שרי" אב מלאכה אליבא דמאן. [ובדקדוקי סופרים הביא שבדפוס ישן איתא "והא שרי", וכתב שם דצ"ל "והוא שרי", אבל יותר נראה דצ"ל "וקא שרי", ונשתבש שם ל"והא שרי" ולפנינו נשתבש ל"וקושר"].

מסכת פסחים

ט:

"רוח הפילה. וכו' כלומר לכל אלה הוצרך שמא רוח הוא ואגיד ואין כאן לא טומאת זכר ולא טומאת נקבה"

קשה, דמש"כ "ואגיד" מיותר לגמרי דפשיטא שהוא יגיד מה שמצא. וגם הלשון אינו מדוקדק דהל"ל ויגיד.

ונדצ"ל: שמא רוח הוא "ולא ולד", במקום "ואגיד".

יא.

"הוא עצמו מחזר עליו לשרפו. וכו' דהוא עצמו כל עסקו זה בחמץ אינו אלא מחזר עליו לשרפו"

נדצ"ל: כל עסקו "של" זה בחמץ וכו'

טו:

"דעצים. שצריך להיסק שתי היסקות"

נדצ"ל "להסיק" שתי היסקות

ז:

"אבל דם. וכו' ולר"ש כי איתמר דכן דיוסף בן יעזר אמים לחודיהו איתמר דהוי רביעית כדפרשין"

נראה דתיבות "דהוי רביעית" הן התחלת דיבור, ורש"י מצטט

לשון הגמ' "ומים נמי לא אמרן אלא

דהוי רביעית".

יח:

"בשיטת רבי עקיבא רבו אמרה. להא דאמר טומאת וכו' אליבא דר"ע אמרה" נדצ"ל "הא" דאמר טומאת וכו', במקום "להא", ובזה מובן המשך לשון רש"י "אליבא דר"ע אמרה".

כ.

"שרץ מטמא את המושקין. מקל וחומר מכלי כדלעיל ומושקין שבא מחמת שרץ מטמאין כלי כדיליף מבבל כלי וכו'"

מש"כ רש"י "כדיליף מבבל כלי" קשה, דלא נזכרה דרשה זו בגמ', ונדצ"ל "דיליף" מבבל כלי, ורש"י מפרש מדעת עצמו שכך דריש.

כא:

"פשיטא. דהא אמרת מאכיל ומוכר היינו הנאה"

נדצ"ל "והיינו" הנאה, וכ"ה ברש"י סביב הרי"ף.

כו.

"כי פליגי. רבי דלא אמר אלא בפת ור' אליעזר אית ליה וכו' בתנור וקדירה וכו'"

נדצ"ל: ור' אליעזר "דאית" ליה וכו'.

לג.

"תאמר במעילה שאם נתכוון כו' שמעל. כגון וכו' ונתכוון וכו' וחייב מעילה"

נדצ"ל "שחייב מעילה".

לח.

"או דילמא חד הואיל אמרינן. וכו' אבל חלת לקוח וכו'"

בגמ' איתא "כי תיבעי לך חלה הלקוח בכסף מעשר שני", דמשמע שכבר נקראת עליה שם חלה, ושוב לקחה בכסף מעשר, ואילו לשון רש"י "חלת לקוח" משמע שלקח עיסה והפריש ממנה חלה.

ונראה דג"ר רש"י בגמ' "כי תיבעי לך בחלת לקוח" כגירסת ר' חננאל. [ואכן, אסור ליקח חלה בכסף מעשר שני, כמו ששינונו במע"ש (ג:ב) דאין לוקחין תרומה במע"ש].

"מסתברא שם מעשר חד הוא. וכו' ונפיק נמי בחלת לקוח דהא מכח מעשר באה ולא מחמרינן ליה מיניה"

נדצ"ל "ולא מחמרינן בה מיניה".

פירוש, דאין להחמיר בחלת לקוח יותר ממעשר עצמו שיוצאים בחלתו. ועל דרך שכתב רש"י לעיל (ד"ה מאי מי אמרינן) "הואיל ומעשר שני

גופיה דאתי האי מחמתיה וקיל האי מיניה נפקינן במצה דידה וכו'".

מב.

"מחיתא מחיתניהו. כולם אריגה אחת אריגת"

נדצ"ל "ארגתם".

מה:

"במה דברים אמורים. וכו' והיינו כלישנא קמא דאוקמה למתני' בשאין עשוי לחזק קתני בה נמי הכי"

נדצ"ל "וקתני" בה וכו'.

"אלא הא והא רבי שמעון בן אלעזר ולא קשיא כאן במקום לישא כן שלא במקום לישא. וכו' מקום שאין עשוי לחזק כגון שפה העליונה חוצץ ואף על גב לדיכא כוית והכי נמי אמרן בקמייתא"

קשה, שהרי בקמייתא לא מיירי בשפה העליונה, ונראה דתיבות "והכי נמי אמרן בקמייתא" מיותרות, ובאו בטעות מלעיל.

מח.

"אלא דבעידנא דעיילי לה. איכא למימר בכל חדא וחדא חזיא ליה בלאו הואיל"

נדצ"ל "דכל" חדא וחדא, וכ"ה בתוס' הרא"ש (מו,ב).

מח:

"תנא לשה היא מקטפת. וכו' הראשונה שקדמה ללוש מלא התנור קטן שלהן

תחלה כשהיא מקטפת וכו'.

נדצ"ל "היא" מקטפת במקום
 "כשהיא" מקטפת. ולא
 כהגהת באה"מ הו"ד בעו"ה.

נב.

"אוכלין בתמרים. בכל ארץ יהודה וכו'
 ותנן לקמן וכו'."

נדצ"ל "דתנן".

נג.

"הוא בוסר. דאמר כל היכא דתנן או בוסר
 או גירוע כולהו חדא נינהו"

תיבת "דאמר" אין לה מובן, ונדצ"ל:
 "כלומר" כל היכא דתנן וכו'.

נז.

"כפלים במעושר גרסינן. אני אתן לכם
 כפליים שיש לכם עכשיו פיהא אתן לכם
 וכו'."

נראה דתיבות "אני אתן לכם" מיותרות,
 וכן ליתא בפירוש הריב"ן.

סא.

"אבל בשינוי בעלים. וכו' אלא לכפרה לא
 שייך שינוי בעלים אלא בזריקה"
נדצ"ל "ולא" שייך שינוי בעלים וכו'.

סב.

"שלא בזמנו. וכו' נימא הכא הואיל ואלו
 זמנו הוה ושחית לשמו מיפסיל הכא הכי
 נמי ליפסיל"

לשון "הכא הכי נמי" אין לו מובן,
 ונדצ"ל "השתא נמי" במקום
 "הכא הכי נמי", וחפשי במעתיקי
 רש"י ומצאתי שכ"ה בריב"ן.

סה:

"הזאה תוכיח שהיא מצוה. וכו' ואפ"ה
 אינה דוחה דהכי שמעינן ליה לר"ע דלא
 דחיא"

לשון רש"י קשה שהרי כוונת רש"י
 היא שר"ע ידע דלא דחיא, ולא
 שאנו שמעינן ליה דהכי ס"ל לר"ע.
 והמהרש"א הגיה "דהכי שמע ליה
 ר"ע", ופירש דהכי שמע ליה מר'
 אליעזר רביה, מיהו לשון רש"י עדיין
 קשה.

ונדצ"ל: דהכי "שמיע" ליה לר"ע.
 ובדקתי במעתיקי רש"י
 ומצאתי שכ"ה בר' יהונתן מלוניל.

סו:

"לא בחר. משמע מעולם אבל מאסתיהו
 משמע השתא מאסתיהו מפני שהוא רגזן
 מאסו מכלל דמתחלה נבחר"

נראה דתיבת "מאסו" מיותרת, וכן
 ליתא ברש"י שבעין יעקב
 ובריב"ן.

סז:

"ומטמא כלי חרס בהיסט. וכו' מה ת"ל
 אשר יגע בו פירוש ומה חלק בו וכו'"

נדצ"ל "מה" חלק בו.

שם - "ומה הוסיף בו בכלי חרס וכו'
 במגעו שהוא ככולו"

נדצ"ל "מגער" שהוא ככולו

"שפיר קאמר ר' שמעון. דמפיק מהאי
 קרא דין שילוחין"

נדצ"ל "שילוחין" כלומר שילוח שלהן.

עב.

"על מה נחלקו. וכו' כשמל את שניהם ע"
 [שסבור] ששניהן כבר הגיע זמנו"

נראה שתיבת "שסבור" ניתוספה
 בטעות, שהרי באמת כבר
 הגיע זמנו. ובלא"ה לא ירדתי לדעת
 המגיה האלמוני, דלמה לא ניחא ליה
 בלשון רש"י כפי שהוא בלי הוספתו.

עג.

"שלא לאוכליו חייב. דקתני מתני' חייב"

נראה דתיבת "חייב" שבד"ה מיותרת,
 וצ"ל: שלא לאוכליו. דקתני
 מתני' חייב. וכ"ה בפירוש ריב"ן.

עו.

"[צונן הוא]. דאקוריקא מיקר ליה וקליפה
 מיהא בעיא דאפילו צונן גמור וכו'"

בגמ' שלפנינו איתא "תנן סכו בשמן
 וכו' בשלמא לרב אמטו להכי
 סגי ליה בקליפה משום דעילאה צונן

הוא", ועל פי זה הוסיפו ברש"י ד"ה
 "צונן הוא".

מיהו, הוספה זו אינה נכונה, ואינו
 מתיישב עם המשך לשון
 רש"י.

ונראה דלפני רש"י היתה כגי' גמ'
 כת"י "סגי ליה בקליפה
 דאקורי קא מיקר ליה", ועל זה מפרש
 רש"י "וקליפה מיהא בעיא וכו'".

פא.

"בעל שתי ראיות. וכו' ובשמיני נמי לא
 מצי למינקט ומיתני ואח"כ ראה מטמא
 משכב ומושב למפרע דכיון וכו' ומושב
 ומושב שמא תמול לאחר טבילה ועד הנה
 טהורה למפרע אפילו טבל בז' שחרית:
 משכבות ומושבנות. שלאחר טבילה
 טמאין וכו'"

קשה, א- איך יתכן לומר "טהורה
 למפרע", הרי כבר היתה מוחזקת
 בעינינו טהורה קודם ראייה, ואין
 הראיה גורמת או מגלה שהיא טהורה
 למפרע. והל"ל רק "ועד הנה טהורה",
 ותו לא.

ב- מאי "אפילו טבל בז' שחרית",
 למה נקט רש"י טבילת ז' שחרית
 דוקא, דה"ה בטבילת ח' שחרית,
 והל"ל רק אפילו טבל קודם לכן.

ג- לשון הגמ' והא "מטמאין משכב
 ומושב למפרע", ולמה ציטט רש"י
 "משכבות ומושבנות".

ונראה דנפלה טעות קטנה בדפוס, והיינו דהוצגו נקודות סופי הדיבור שלא במקומן, ובאמת תחלת הדיבור הוא תיבת "למפרע" ולא "משכבות ומושבות".

ובזה מיושב הכל, דס"ד הוא "ועד הנה טהורה", רש"י מצטט הגמ' "מטמאין משכב ומושב למפרע" - דמיירי בזב בשביעי שלו - ומפרש רש"י דאפילו טבל קודם שראה, דהיינו בו' שחרית, מטמא לפרע משכבות ומושבות.

פו.

"חדא לדחבא וכספא. וכו' זהב וכסף כמין טבלאות ושולחנות"

נדצ"ל "כגון" טבלאות ושולחנות [או "כמו"]

פח:

"הלטאה. וכו' וביקשו לטמא שהיו סבורין שמתה"

נראה דתיבות "וביקשו לטמא" הן תחלת דיבור, והוא ציטוט לשון המגמ' "ובקשו לטמא כל הסעודה".

צ:

"הכי נמי מסתברא. וכו' אלא אי אמרת כו' יש בידו לתקן. לטבול"

תיבות "אלא אי אמרת כו'" נראין מיותרות, דאינן שייכין להמשך הציטוט "יש בידו לתקן".

ונראה שהן שייכין לדיבור הקודם, שהוא המשך ל"ההכי נמי מסתברא".

צד:

"מעיינות צוננין. מעיינות צוננין. וכו' אבל תכף נבעיתן הן צונן"

נדצ"ל "לנבעיתן".

צה.

"ואין לי. שיהא כלל מוסיף אלא על הפרט של עשה מצות ומרורים דכוותיה צלי אש"

נראה דתיבת "אלא" נעתקה בטעות ממקומה הראויה, וצ"ל: שיהא כלל מוסיף (אלא) על הפרט של עשה מצות ומרורים [אלא] דכוותיה, צלי אש.

"בפרטיה מאי קממעט. וכו' השבת שאור דהויא נמי כמצות עשה"

נדצ"ל "מצות" עשה.

צו.

"מהו. מי מחייבי משום אוכלי קדשים בטומאה"

נדצ"ל "אוכל" קדשים בטומאה.

צז.

"פשיטא. דלא קרבה דהא הוקבעה ונדחה בפסח"

נר' דנתחלפו התיבות, וצ"ל: דהא הוקבעה "בפסח ונדחה".

צז:

"קא משמע לו. וכו' ליכא לאוקמא כל שבחטאת מתה אמתו לה בעליה"

נר' דתיבת "לה" מיותרת, וצ"ל רק "אמתו בעליה".

צח:

"והא קא מייתי קדשים לבית הפסול. וכו' דממעט בזמן אכילת הבשר ושורפו לנותר עד בקר"

מש"כ "ושורפו לנותר עד בוקר" קשה, שהרי רק נעשה נותר אחר שהגיע הבוקר ואז שורפו.

ונר' דנתחלפו התיבות, וצ"ל: דממעט בזמן אכילת הבשר "עד בקר ושורפו לנותר". פירוש, ואחר שהגיע הבוקר שורף מה שנותר.

צט.

"דלא כר' יהודה. וכו' התם מאן קא ממני עליה"

נדצ"ל: קא ממני "להו" עליה

ק:

רשב"ם "ושוין. וכו' אין מביאין קודם קידוש אע"פ שלא אכלו"

נדצ"ל "יאכלו". [ומה שהגיה הרש"ש "אכלי" צ"ע ויתכן שיש ט"ס בדבריו].

קב.

רשב"ם "להודיעך כחו דר' יהודה כו'. וכו' אפילו דברים הצריכין ברכה אחריהן במקומן נמי דחייב"
נדצ"ל "חייב".

קו.

רשב"ם "אפילו אחביתא. וכו' אבל אם חבית של עץ גדולה אין להקפיד"

נדצ"ל: אבל "אחבית" של עץ וכו' אין להקפיד.

רשב"ם "אמר רב יהודה כפה"ג. אתאי כסא דחמרא וברוכי ומשתי משום כבוד שבת"

לשון "אתאי" אינו מובן. ונדצ"ל "אתויי" וכהמשך לשונו "וברוכי ומשתי", וכ"ה בשאלות שלפנינו.

קח:

רשב"ם "אמר ר"י אמר שמואל ד' כוסות הללו צריך שיהא בהן. בכל אחד כדי שיהא בהן מזיגת כוס יפה"

נראה דתיבות "שיהא בהן" הוכפלו, וצ"ל: כדי (שיהא בהן) מזיגת כוס יפה.

קיב.

רשב"ם "לימא ליה צחינא מיא בכסי חיורי. ממונה על כוסות וכו'"

דברי הרשב"ם קשי ההבנה דלשון "צחינא מיא בכסי חיורי" איתא בסוף הסוגיא, והוא סוף הלחש של "שברירי ברירי רירי ירי רי צחינא מיא בכסי חיורי" ומאין מצא לצטט "לימא ליה וכו'", ועוד דלמה התעיק כלל "לימא ליה צחינא מיא" הלא פירושו קאי רק על "בכסי חיורי".

ונראה דיש כאן טעות קטנה שנשמטו סימני סוף הדיבור. וצ"ל: "לימא ליה. צחינא מיא: ושוב מתחיל דיבור חדש "בכסי חיורי. ממונה על כוסות וכו'".

והבי פירושו, דבגמ' למעלה איתא "ואי צחי מאי תקנתיה אי איכא איניש בהדיה לימא ליה פלניא בר פלנתא צחינא מיא", אבל בגמ' כתב יד ליתא "פלניא בר פלנתא צחינא מיא", ואיתא רק "לימא ליה", ונראה דכן היה לפני הרשב"ם, ולזה פירש דהיינו דלימא ליה שהוא צחי.

[**והשוה** פירוש רש"י "ולימא ליה. צחינא מיא", ונדצ"ל "לימא" בלא וי"ו וכפירוש הרשב"ם].

ושוב פירש הרשב"ם הא דאיתא בסוף הסוגיא "שברירי ברירי וכו' בכסי חיורי", דהיינו לומר ששברירי ממונה על כסי חיורי.

קיד:

רשב"ם "זאת אומרת מצות צריכות כוונה. וכו' שהרי אין עדיין אכילת מצות מרור לברך עליו"

לשון "אין עדיין אכילת מצות מרור" קשה.

ונר' דנתחלפו התיבות וצ"ל: אין עדיין אכילת "מרור מצוה" לברך עליו.

קיה:

רש"י "וקנה. עדת ישראל בין הקנים ביער"

נראה דתיבות "בין הקנים" הן דיבור חדש, והן ציטוט לשון הגמ' "דבר אחר געור חית קנה שדרה בין הקנים". והשוה פירוש רשב"ם.

רשב"ם "קנה. דריש לשון קנים"

דברי הרשב"ם קשי ההבנה, דבגמ' איתא ב' לישני "געור חית קנה, געור חיה וקנה לך עדה, דבר אחר געור חית קנה שדרה בין הקנים", והרשב"ם כתב פירוש זה קודם שציטט הפירוש השני, ומשמע דקאי על פירוש הראשון, וקשה, דלהאי פירושא "קנה" הוא מלשון מקנה וקונה, דהיינו שצויה

לו לקנות עדת ישראל, ולא מלשון קנים. ולפירוש שני אין צורך לפרש דדריש מלשון קנים, שהרי כן הוא בפירוש הראשון לשון קנים. וכוונתו דאף דלפי דרך הפשט "קנה" הוא מלשון קנים, דריש ליה בפירוש הראשון לשון קנים.

